

Садржај:

ПРЕДШКОЛСКИ ПРОГРАМ ПРЕДШКОЛСКЕ УСТАНОВЕ „НАША РАДОСТ“ СУРДУЛИЦА	2
1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ	2
1.1. ПОРТРЕТ УСТАНОВЕ	3
1.1.2. Локално окружење установе	3
1.2. Услови рада и организација рада	5
1.2.1. Опремљеност установе	6
1.2.2. Људски ресурси	7
1.2.3. Организација васпитно-образовног рада	8
2. КУЛТУРА УСТАНОВЕ: МИСИЈА И МОТО УСТАНОВЕ	9
3. ПРЕДШКОЛСКА УСТАНОВА КАО МЕСТО РЕАЛНОГ ПРОГРАМА ВАСПИТНО- ОБРАЗОВНОГ РАДА	10
3.1. Васпитно-образовни програм као израњајући програм заједничког живљења	10
3.2. Понуда програма и услуга	21
3.2.1. Редовни програми	21
3.2.2. Различити облици и програми васпитно-образовног рада	21
3.3. Физичко окружење као димензија програма	23
3.4. Остали програми и облици рада и услуга	24
3.4.1. Програм превенције дискриминације, дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности	24
3.4.2. Програм заштите деце од насиља, злостављања и занемаривања	33
3.4.3. Програм инклузивног образовања	41
3.5. Програм неге и превентивне здравствене заштите	43
3.6. Програм увођења у посао васпитача и стручних сарадника приправника	45
3.7. Програм едукације о заштити од пожара	47
4. ПРЕДШКОЛСКА УСТАНОВА КАО МЕСТО ДЕМОКРАТСКЕ И ИНКЛУЗИВНЕ ПРАКСЕ	47
4.1. Партнерство са породицом	47
4.2. Повезаност са локалном заједницом	48
4.3. Рад са децом и породицама из осетљивих група	49
4.4. Транзиција и континуитет	50
5. ПРЕДШКОЛСКА УСТАНОВА КАО МЕСТО РЕФЛЕКСИВНЕ ПРАКСЕ	50
5.1. Заједница рефлексивне праксе: развој праксе, професионални развој и јавно деловање	50
5.1.1. Развој праксе и професионални развој	50
5.1.2. Јавно деловање	53
5.2. Праћење и вредновање остваривања предшколског програма	54
5.2.1. Праћење на нивоу групе	54
5.2.2. Праћење и вредновање на нивоу вртића обухвата:	55
5.2.3. Праћење и вредновање на нивоу Установе:	56
5.2.4. Праћење и вредновање ван Установе:	57
5.2.5. Самовредновање	57
6. ЗАКЉУЧНЕ КОНСТАТАЦИЈЕ	59

На основу Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС, бр. 88/2017, 27/2018-др. закон, 10/2019, 6/2020 и 129/2021), члана 16. и 17. Закона о предшколском васпитању и образовању („Службени гласник РС“ бр. 18/2010, 101/2017, 113/2017-др. закон, 95/2018-др. закон, 10/2019, 86/2019-др.закон, 157/2020-др.закон, 123/2021-др.закон и 129/2021), и члана 79. Статута Предшколске установе „Наша радост“ Сурдулица, Управни одбор Предшколске установе „Наша радост“ Сурдулица, на седници одржаној дана _____ године, донео је:

ПРЕДШКОЛСКИ ПРОГРАМ ПРЕДШКОЛСКЕ УСТАНОВЕ „НАША РАДОСТ“ СУРДУЛИЦА

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Циљеви предшколског васпитања и образовања прописани Законом доприносе целовитом развоју и добробити детета предшколског узраста, пружањем услова и подстицаја да развија своје капацитете, проширује искуства и изграђује сазнања о себи, другим људима и свету, да буду подршка васпитној функцији породице, даљем васпитању и образовању и укључивању у друштвену заједницу и развијању потенцијала детета као претпоставке за даљи развој друштва и његов напредак.

Доношење Предшколског програма засновано је на:

а) законским оквирима

- Закон о основама система образовања и васпитања („Сл. гласник РС“бр.88/2017, 27/2018-др. закон, 10/2019, 6/2020 и 129/2021)
- Закон о предшколском васпитању и образовању („Сл. гласник РС“бр.18/2010, 101/2017, 113/2017-др.закон, 95/2018-др.закон, 10/2019, 86/2019-др.закон, 157/2020-др.закон, 123/2021-др.закон и 129/2021)
- Правилник о основама програма предшколског васпитања и образовања („Службени гласник РС-Просветни гласник“ бр.16/2018)
- Правилник о сталном стручном усавршавању и напредовању у звању наставника, васпитача и стручних сарадника („Сл.гласник РС“-бр.109/2021)
- Правилник о ближим упутствима за утврђивање права на индивидуални образовни план, његову примену и вредновање („Службени гласник РС“бр. 74/2018)
- Правилник о стандардима квалитета рада установе (Службени гласник РС-Просветни гласник, бр.14/2018)
- Правилник о стандардима компетенција за професију васпитача и његовог професионалног развоја („Сл.гласник РС-Просветни гласник“,бр.16/2018)
- Правилник о поступању установе у случају сумње или утврђеног дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности („Сл.гласник РС“,бр 65/2018)
- Правилник о ближим условима за оснивање, почетак рада и обављање делатности предшколске установе („Сл.гласник РС-Просветни гласник“, бр.1/2019)
- Правилник о вредновању квалитета рада установе („Службени гласник РС“ бр10/2019)
- Правилник о врсти, називу, садржају и изгледу образаца евиденција и јавних исправа и начину њиховог вођења, попуњавања и издавања у предшколској установи („Сл.гласник РС“,бр.63/2019)

- Правилник о безбедности играчака („Сл.гласник РС“,бр 78/2019)
 - Правилник о јединственом информационом систему просвете („Сл.гласник РС“,бр. 81/2019)
 - Правилник о ближим условима у поступку доделе јединственог образовног броја („Сл.гласник РС“ бр. 81/2019)
 - Правилник о стручно-педагошком надзору („Сл.гласник РС“,бр 87/2019)
 - Правилник о дозволи за рад наставника, васпитача и стручних сарадника („Сл.гласник РС“, бр.22/2005, 51/2008, 88/2015, 105/2015, 48/2016 и 9/2022)
 - Правилник о врстама, начину остваривања и финансирања посебних, специјализованих програма и других облика рада и услуга које остварује предшколска установа („Сл.гласник РС,бр.26/2013)
 - Правилник о ближим условима за остваривање припремног предшколског програма ("Сл. гласник РС-Просветни гласник" број 5/12)
 - Правилник о ближим условима и начину остваривања социјалне заштите деце у предшколској установи („Сл.гласник РС“,бр.131/14)
 - Правилник о ближим условима и начину остваривања неге и превентивно-здравствене заштите деце у предшколској установи („Службени гласник РС”, број 112/17)
 - Правилник о ближим условима и начину остваривања исхране деце у предшколској установи (Службени гласник РС“, број 39/18).
 - Правилник о програму свих облика рада стручних сарадника („Службени гласник РС-Просветни гласник", бр. 6/2021)
 - Уредба о критеријумима за доношење акта о мрежи јавних предшколских установа и акта о мрежи јавних основних школа ("Сл. гласник РС" број 21/2018)
 - Правилник о ближим условима за утврђивање приоритета за упис деце у предшколску установу ("Сл. гласник РС" број 44/2011)
 - Правилник о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету, ученику и одраслом ("Сл. гласник РС" број 80/2018)
- б) специфичностима Установе
- Досадашње искуство у раду (извештаји, програми и облици рада, документација стручног усавршавања кроз пројекте, хоризонтално учење)
 - Остварена сарадња са родитељима и локалном заједницом
 - Ресурси којима Установа располаже (материјални, технички, просторни, кадровски)

Основне одреднице Предшколског програма су: дугорочно сагледавање резултата рада, карактеристике рада вртића Установе, отварање према свим факторима који утичу на дечји развој и раст (родитељи и локална средина), растућа потреба за услугама Установе као и потпуни обухват деце у години пред полазак у школу.

1.1. ПОРТРЕТ УСТАНОВЕ

1.1.2. Локално окружење установе

Предшколска установа „Наша радост“ налази се у Сурдулици, у југоисточном делу Србије, у саставу Пчињског региона. Кроз Сурдулицу, окружену планинама Вардеником и Чемерником, протиче река Врла, која са својим притокама чини значајни хидропотенцијал. У близини се налази и Власинско језеро, које краси нетакнута природа. На територији општине ради велики број малих и средњих предузећа. Према делатности највише су заступљене трговине на мало, грађевина, услуге, прерада пољопривредних

производа итд. Најважнији привредни субјекти су: Knauf insulation, Rosa- Coca Cola, Фабрика хлеба и млека, ПД Ђердап- Власинске ХЕ, Фабрика намештаја Стил и др. Сурдулица има 39 катастарских општина, 25 месних заједница и 11 месних канцеларија.

У општини Сурдулица мрежу васпитних и образовних установа чине-предшколска установа, седам основних школа и три средње школе.

Сви објекти предшколске установе налазе се у близини школа а издвојена одељења у самој згради школа. Објекти смештени у Сурдулици имају сопствена дворишта, ограђена са дечјим клацкалицама, љуљашкама, тобоганима као и објекат у селу Јелашница, док издвојена одељења при школама у селима користе школска дворишта и њихове спортске терене. Школе и обданишта, су на тај начин, међусобно упућени једни на друге, па негујући дружења, размену знања и искустава могу да се похвале добром сарадњом. У близини Објекта 1 и Објекта 2 налази се СО Сурдулица, Културни центар, Дом здравља, Дом за стара лица, Центар за социјални рад, Полицијска станица, Библиотека, Пошта, две основне школе, три средње школе, парк, црква. Услуге Сурдуличког Културног центра и Библиотеке „Радоје Домановић“, су увек доступне и на располагању и користе се за разноврсне прилике као што су праћење позоришних и биоскопских представа, изнајмљивање простора, техничких уређаја, размену књига.

Организоване посете поменутиим институцијама из окружења, као и хуманитарним и невладиним организацијама, фабрикама и мањим занатским радњама, чине саставни део програмских активности.

У непосредном окружењу вртића, Власинско језеро као важан ресурс, пружа бројне погодности васпитачима приликом планирања и реализације васпитно-образовног рада. Живописна природа у непосредној околини града, готово на дохват руке и добра која нуди такво окружење редовно и неисцрпно се користе у раду са децом.

➤ Основни подаци- седиште установе

Назив: Предшколска установа „Наша радост“ Сурдулица

Адреса: Југословенска бб, Сурдулица

Е - mail: [vrtic.surdulica@gmail.com](mailto:VRTIC.surdulica@gmail.com)

Сајт: www.vrtic-surdulica.edu.rs

Телефон: 017/825-714

➤ Кратак историјат Предшколске установе

Предшколска установа „Наша радост“ основана је одлуком скупштине општине Сурдулица од 4. септембра 1975. године као установа за дневни боравак деце „Јасле и вртић Наша радост“, да би на основу решења привредног суда у Лесковцу од 16. марта 1976. године и званично почела са радом. Са шест васпитача и четири медицинске сестре имала је у то време три васпитне и две јаслене групе.

Тадашњи капацитети за смештај деце као и развој Сурдулице са повећаним приливом становништва из руралних крајева општине наметнули су потребу да се 1981. године отвори још један објекат предшколске установе у самом граду. 1982. године на ред долазе одељења предшколског програма у просторијама школа у Масурици и Белом Пољу. Две године касније отворена су одељења у Алакинцу, Биновцу и Сувојници а 1986. године и објекат у Јелашници са две васпитне групе и оним што је потребно за условни боравак деце.

У време почетака бриге о деци, организованог рада са њима истицана је важност институција које треба да служе за посредовање између породичног и школског

васпитања, да се у њима деца развијају, телесно, умно, и постају способна за школско образовање.

Данас ПУ „Наша радост“ Сурдулица користи све предходно наведене објекте за остваривање делатности предшколског васпитања и образовања.

1.2. Услови рада и организација рада

ПУ „Наша радост“ у свом саставу има 3 објекта, од којих се 2 налазе у граду, 1 објекат у селу Јелашница и 5 издвојених одељења при школама у селима и приградским насељима: Масурица, Алакинце, Сувојница, Биновце, Бело Поље.

Табела бр.1 Преглед броја објеката наменски грађених за боравак деце са израженим капацитетима, површином објекта, дворишта и адресом

Назив објекта	Капацитет		Површина		Адреса
	Бр. група	Бр. деце	објекат	двориште	
Објекат бр.1(стари)	13	284	982м2	1.405м2	Југословенска бб Сурдулица
Објекат бр.2(нови)	7	148	1200м2	2.630м2	Настаса Дојчиновића Сурдулица
Јелашница	2	46	270м2	1.405м2	Јелашница
УКУПНО	22	478	2452м2	5440м2	

Табела бр.2 Преглед прилагођених простора за рад са децом са израженим капацитетима, површином објекта, дворишта и адресом

Назив објекта	Капацитет		Површина		Адреса
	Бр. група	Бр. деце	објекат	двориште	
Биновце (издвојено одељење)	2	46	35м2	двориште школе	Биновце
Бело Поље (издвојено одељење)	2	46	35м2	двориште школе	Бело Поље
Масурица (издвојено одељење)	2	46	35м2	двориште школе	Масурица
Сувојница (издвојено одељење)	1	26	35м2	двориште школе	Сувојница
Алакинце (издвојено одељење)	1	26	24м2	двориште школе	Алакинце
УКУПНО	8	190	164м2		

Напомена: подаци који се налази у табели су исказани по нормативима.

➤ **Објекат за припрему хране**

Полазна основа у планирању исхране деце у предшколским установама је Правилник о нормативу друштвене исхране деце у установама за децу као и упутство за његову примену.

За децу ПУ „Наша радост“ храна се припрема у централној кухињи ул. Југословенска бб. Из централне кухиње храна се допрема до дистрибутивне кухиње објекта 2, ул. Настаса Дојчиновића. Издвојена одељења, као и објекат у селу Јелашница такође добијају храну из кухиње.

1.2.1. Опремљеност установе

У наменски грађеним објектима, Установа располаже простором за рад у складу са нормативима. Програм васпитно-образовног рада одвија се у собама васпитних група, заједничким просторијама вртића, дворишту вртића као и у локалној заједници. За заједничке манифестације (прославе, празници, пригодне свечаности, позоришне представе...) користе се собе васпитних група, холови и дворишта вртића.

Простор је уређен тако да одговара потребама деце свих узраста. Простор за боравак деце, односно групна соба и гардероба су у складу са нормативима, као и простор ван објекта. Приликом набавке намештаја води се рачуна о нормативима у зависности од узраста деце. Квалитет намештаја је такав да омогућава лако одржавање и структурирање. Висина столова и столица одговара узрасту деце, ивице на намештају су оборене ради повећања безбедности деце. Радијатори су заштићени маскама. Играчке и остала дидактичка средства се користе у циљу постизања квалитетног васпитно-образовног рада. Приликом набавке играчака води се рачуна о томе да одговарају узрасту, да имају дидактичку вредност, да су безбедне, постојаних боја, лаке за одржавање и да имају одговарајуће атесте. Нека дидактичка средства васпитачи израђују у сарадњи са родитељима, а то су махом природни материјали из окружења са којима деца долазе у контакт и ван вртића.

Простори у Установи задовољавају здравствено-хигијенске услове за боравак деце предшколског узраста, на основу извештаја Републичке санитарне инспекције и Завода за јавно здравље Врање. Деца за јело користе посуђе које је примерено узрасту и од растфраја, и погодно је за одржавање. Санитарни надзор запослених се обавља два пута годишње, док се контрола и преглед узорака хране и брисеви запослених лица, посуђа и опреме врше месечно. Редовно се врши узорковање и контрола хране у складу са одредбама Закона о безбедности хране и Правилника о ближим условима и начину остваривања исхране деце у предшколској установи (Службени гласник РС“, број 39/18) у било којој фази производње, прераде и промета.

У циљу побољшавања услова рада са децом и унапређења квалитета предшколског васпитања и образовања а у оквиру пројекта „Јачање социјалног укључивања- једнако и квалитетно образовање за подршку успешног развоја деце северозападног Балкана 2016-2018“ који спроводи Save the Children, 2019. године ПУ „Наша радост“ Сурдулица добила је донацију која обухвата: ИТ опрему, књижни фонд, дидактичка средства, потрошни материјал за креативне радионице и намештај.

➤ *Опремљеност намештајем*

Објекти ПУ „Наша радост“ и издвојена одељења опремљени су намештајем приликом отварања. Објекат 1, након реновирања опремљен је новим функционалним намештајем, док се у осталим објектима и издвојеним одељењима повремено врши замена старог намештаја новим, сходно финансијским средствима.

У оквиру пројекта „Инклузивно предшколско васпитање и образовање“, Министарство просвете, науке и технолошког развоја пружа подршку предшколским установама у процесу примене Нових основа програма предшколског васпитања и образовања, Установи је дониран намештај за опремање васпитних група и других простора вртића.

➤ *Дидактички материјал и стручна литература*

Свака васпитна група је опремљена дидактичким материјалима и играчкама у складу са узрастом деце која се у групи налази.

У оба градска објекта постоји библиотека која поседује стручну литературу за васпитаче, стручне сараднике, децу и родитеље. Библиотека се перманентно допуњује новим издањима. Поред тога, свака васпитна група је опремљена дечјом литературом.

Стање опремљености дидактичким материјалом је задовољавајуће. Сваке радне године, планирана је набавка дидактичког материјала, како би се побољшали услови рада са децом, а квалитет васпитно-образовног рада дигао на виши ниво.

➤ *Аудио - визуелна средства*

Установа поседује два лаптоп рачунара са софтвером и оптичким УСБ мишем, две веб камере и мултифункционални уређај (скенер, штампач, копир апарат) који су донирани од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја у процесу примене Нових Основа програма као значајна подршка практичарима-васпитачима. Већина васпитних група опремљена је ТВ уређајима за потребе репродуковања музичког и видео материјала док поједине групе поседују ЦД и ДВД плејере.

На ниво установе постоји копир апарат, пројектор, видео-бим, камера и два фото-апарата.

1.2.2. Људски ресурси

Организациону структуру Установе чине:

- **Служба за руковођење, стручно-педагошке, правно-административне и техничке послове, финансијско рачуноводствене послове** у оквиру које се формирају следећи сектори:
- Сектор за стручно педагошке послове,
- Сектор за правно-административне и техничке послове
- Сектор за финансијско-рачуноводствене послове и
- **Служба за исхрану деце- Централна кухиња,**
- **Дечји вртићи** у оквиру којих се обављају послови васпитања, образовања, неге и превентивне здравствене заштите деце, послови сервирања хране и послови одржавања хигијене.

Табела бр.3 Преглед броја запослених према профилима стручности

Профил кадрова	Степен стручности							свега:
	VII	VI	V	IV	III	II	I	
Директор		1						1
Секретар	1							1
Шеф рачуноводства	1							1
Стручни сарадник за фин.послове	1							1
Контиста				1				1
Педагог	1							1
Педагог за физичко васпитање	1							1
Референт за административне послове-благајник				1				1
Магационер- благајник				1				1

Сарадник за ПЗЗ				2				2
Васпитач	2	30						33
Медицинска сестра-васпитач				10				10
Главни кувар				1				1
Кувар					1			1
Помоћник куvara						2		2
Сервирка						5		5
Спремачица						5	1	6
Вешерка						1		1
Набављач-возач				1				1
Ложач-домар					1			1
свега:	7	31		17	2	13	1	72

1.2.3. Организација васпитно-образовног рада

➤ Радно време

Радно време Установе за целодневни боравак је једанаест сати. Деца у целодневном боравку, бораве од 5,30 до 16,30 часова док се полудневни боравак остварује у трајању од четири сата дневно (припремни предшколски програм) и пет и по сати дневно (мешовите вртићке групе).

Предшколски програм се остварује од 01. септембра текуће године до 31. августа наредне године. Рад у групама припремног предшколског програма усклађен је са Календаром образовно-васпитног рада, почиње 1. септембра а завршава се према Календару образовно-васпитног рада који прописује Министарство просвете, науке и технолошког развоја. Нерадни дани, празници и јесењи, зимски, пролећни и летњи распуст такође прате динамику Календара образовно-васпитног рада.

Радно време вртића је:

- целодневни боравак од 5,30 до 16,30 часова;
- полудневни боравак од 07,00 до 11,00 часова (припремни предшколски програм) и од 11,00 до 16,30 часова (мешовите вртићке групе)

➤ Облици рада

Васпитно-образовни рад са децом организује се у васпитним групама, које су формиране за децу истог или мешовитог узраста.

Васпитно образовни рад са децом остварује се на **српском језику**.

Рад је организован кроз:

- обухват деце од 1 до 2 године у јасленим групама,
- обухват деце од 2 до 3 године у јасленим групама,
- обухват деце од 3 до 5,5 година у групама вртића,
- обухват деце од 5,5 до 6,5 година у оквиру обавезног припремног предшколског програма кроз четворочасовни програм рада- полудневни и целодневни боравак.

Табела бр.4 Преглед објеката у којима се организује ЦЕЛОДНЕВНИ БОРАВАК деце, са бројем група

	ОБЈЕКАТ	ЦЕЛОДНЕВНИ БОРАВАК			
		Јасле 1-2 год	Јасле 2-3 год	Вртић 3-5,5 год	ППП 5,5-до поласка у школу
		бр. група	бр. група	бр. група	бр. група
1.	Објекат 1	1	2	6	4
2.	Објекат 2	1	1	3	2

Табела бр.5 Преглед објеката у којима се организује ПОЛУДНЕВНИ БОРАВАК деце, са бројем група

	ОБЈЕКАТ	ПОЛУДНЕВНИ БОРАВАК	
		Вртић 3-5,5 год	ППП 5,5- до поласка у школу
		бр. група	бр. група
1.	Објекат 1	/	4
2.	Објекат 2	/	2
3.	Алакинце	/	1
4.	Сувојница	/	1
5.	Јелашница	1	1
6.	Бело Поље	1	1
7.	Биновце	1	1
8.	Масурица	1	1

2. КУЛТУРА УСТАНОВЕ: МИСИЈА И МОТО УСТАНОВЕ

Културу установе чине основне претпоставке, веровања, вредности као и норме понашања које проистичу из заједничког искуства чланова установе, а које утичу на начин размишљања, разумевања стварности, а самим тим и понашања запослених. Култура установе представља основ за успешан рад, склад и познавање одлика културе, и значајна је у контексту потреба за увођење промена. У контексту актуелних дешавања у предшколству и потребе за променом парадигме важно је познавати сопствене вредности, потребе и ресурсе.

Мисија наше Предшколске установе је: УСТАНОВА КОЈА ВАСПИТАВА, ОБРАЗУЈЕ, ПРУЖА НЕГУ, ПОДСТИЧЕ КРЕАТИВНОСТ, ЗАЈЕДНИШТВО, РЕФЛЕКСИВНОСТ, ИНТЕГРИСАН ПРИСТУП УЧЕЊУ И РАЗВОЈУ.

Наша визија је да постанемо УСТАНОВА У КОЈОЈ ЈЕ ПРОСТОР ТАКО УРЕЂЕН ДА ПОЗИВА СВУ ДЕЦУ НА ИСТРАЖИВАЊЕ. УСТАНОВА СА СТРУЧНИМ

КАДРОМ КОЈИ ОБЕЗБЕЂУЈЕ НЕГУ, ВАСПИТАЊЕ, ОБРАЗОВАЊЕ, СТВАРА УСЛОВЕ У КОЈИМА СЕ ПОДРЖАВА ДОБРОБИТ ДЕЦЕ, У КОЈИМА СЕ ДЕЦА ПОДСТИЧУ НА ДЕЛАЊЕ КРОЗ АКТИВНОСТИ КОЈЕ ПОКРЕЋУ ЊИХОВ РАЗВОЈ И УЧЕЊЕ. ДОБРОБИТ ДЕЦЕ И РОДИТЕЉА ЈЕ ЦИЉ КОМЕ ТЕЖИМО.

3. ПРЕДШКОЛСКА УСТАНОВА КАО МЕСТО РЕАЛНОГ ПРОГРАМА ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНОГ РАДА

3.1. Васпитно-образовни програм као израњајући програм заједничког живљења

Основни документ за израду и развијање програма васпитно-образовног рада на нивоу Установе и развијању реалног програма на нивоу васпитне групе су **Године узлета- Основе програма предшколског васпитања и образовања** које је донео министар просвете, науке и технолошког развоја, 30.августа 2018. године. Имплементација нових Основа у ПУ „Наша радост“ у Сурдулици почела је 01.септембра 2022.године.

Теоријско вредносни постулати програма

Програм се заснива на теоријским поставкама социокултурне теорије, социологије детињства и посткултурализма. У овом програму, дете се сагледава на следећи начин:

- **Дете је јединствено и целовито биће.**
- **Дете је компетентно и богато потенцијалима.**
- **Дете је активан учесник заједнице вршњака и одраслих.**
- **Дете је посвећено учењу.**
- **Дете је креативно.**
- **Дете је биће игре.**

Реални програм настаје и гради се у реалном контексту васпитно образовне праксе. Он не може бити унапред писани документ већ се гради кроз заједничко учешће свих учесника, обликује културом вртића, породице и локалне заједнице и ширег друштвеног контекста. Деца уче кроз свакодневно учешће у заједници праксе у коју су укључена (породици, вртићу, непосредном окружењу) кроз заједничко учешће деце и одраслих, конструисањем знања.

Институција је простор демократске праксе заједнице у којој се узимају у обзир интереси заједнице, породице и деце. Стога, заједница није репресивна и заснована је на уважавању једнакости и различитости, подржавајућа је, респонзивна, базирана на дељењу моћи. Негује се једнакост, социјална правда и критички преиспитује питање моћи у односу детета и одраслог. Образовна пракса је променљива, непредвидива и увек контекстуално обликована.

Образовање кроз подршку развоју свих потенцијала појединца има функцију обезбеђивања самоактуализације појединца. Васпитно-образовне вредности су засноване на хуманистичком сагледавању човека и друштва. У такве вредности спадају алтруизам и толеранција, моралност и одговорност, стваралаштво и креативност, иницијативност и иновативност, кооперативност, позитиван лични, културни, национални, социјални и планетарни идентитет.

Вредности и функције васпитања остварују се кроз следећа начела:

- **Целовито сагледавање васпитања и образовања.**

- Усмереност на дугорочне циљеве а не на краткорочне циљеве и постигнућа.
- Интегрисан приступ учењу и развоју.
- Континуитет у образовању који се остварује постављањем темеља целоживотног учења и темеља развијања образовних компетенција и повезивања са школом, породицом и локалном заједницом.
- Квалит програма се не прати на основу мерења постигнућа деце или њиховог напредовања према развојним нормама, већ праћењем квалитета кључних димензија програма које проистичу из програмске концепције. У овакво вредновање су укључени сви учесници програма.

Контекст реалног програма

Реални програм је обликован контекстом предшколске установе односно конкретног вртића у коме се развија. Контекст чини одређена култура и структура установе, непосредна заједница и сви учесници програма. Културу установе чини одређени систем вредности, исказане и подразумевајуће норме, писана и неписана правила, традиција, очекивања и обрасци односа по којима установа функционише. Култура утиче на начин коришћења структуре, а структура пружа могућности, границе, подстицаје и ограничења којима се обликује култура. На пример, велики број деце у групи директно утиче на квалитет односа, поступке васпитача и начине учешћа у игри, животно практичним ситуацијама и планираним ситуацијама учења. У развијању реалног програма потребно је стално критичко преиспитивање културе и структуре - како оне утичу на обликовање програма и колико су усаглашене са концепцијама Основа програма.

Вршњаци

Вршњаци су извор подршке и изазова и дете мора научити да интегрише припадништво вршњачкој групи (да следи, прихвата, сарађује, усаглашава се, поштује правила) са другим аспектима вршњачких односа, као што су такмичење, предузимање вођства и разрешавање конфликта.

Васпитач подржава развијање вршњачке заједнице:

Организационо - Обезбеђујући простор, време и материјале за активности детета са пријатељима; стварањем услова за активности у пару и малим групама; подржавањем социјалне и симболичке игре деце.

Промовисањем позитивних интеракција - Адекватним реаговањем на потенцијално конфликтне ситуације и подршком деци у њиховом разрешавању; уважавањем и истицањем вредности пријатељства и неговањем пријатељстава међу децом; моделовањем пожељног социјалног понашања као што је слушање другог, чекање на ред, дељење, манирима пристојности као што су тражење дозволе и захваљивање; некоришћењем и подстицањем деце да не користе социјално непожељне облике понашања као што је етикетирање деце, тужакање, игнорисање, омаловажавање; подстицањем деце да помажу једни другима током активности, игре и у животним ситуацијама; подршком дељењу знања и умења међу децом кроз заједничко учешће у активностима; уважавањем различитости и подршком деци да разумеју и уважавају различитости; истицањем вредности кооперативне игре.

Развијањем групног идентитета - Неговањем групних ритуала; обликовањем заједно са децом групног идентитета кроз име, знак, речник и друге симболе групног идентитета; формулисањем заједно са децом правила групе.

Кроз дијалог - Покретањем разговора о животу групе, о различитости, родним и другим стереотипима и предрасудама, о осећањима у групи, о дечјим стрепњама и проблемима, о негативним понашањима, њиховим узроцима и последицама.

Заједница

Заједница директно, а преко породице индиректно, обликује услове и начине одрастања детета. За дете је заједница његово непосредно окружење- породица, суседство, родбински систем, вртић и друге установе и институције које оно посећује и у њих се укључује (дом здравља, продавнице, отворени простори- парк, игралиште, двориште, играонице, библиотеке, позориште). Дете је заинтересовано за различите врсте доживљаја и искуства која му пружају нова окружења. Тиме оно развија нова знања, осећање припадништва и заједничког социјалног учешћа, као и властите вредности и идентитет.

Породица

Партнерство са породицом се гради кроз:

- Узајамно поверење и поштовање;
- Познавање, емпатију, осетљивост и уважавање перспективе друге стране;
- Сталну отворену комуникацију и дијалог;
- Узајамно препознавање и уважавање јединственог доприноса и снага сваке стране;
- Заједничко доношење одлука и спремност на компромисе и промене.

Васпитач

Професионална улога васпитача реализује се кроз четири подручја:

Подручје непосредног рада са децом. У овом подручју улога се реализује кроз подршку учењу и развоју усмерену на добробит детета кроз односе и делање.

Подручје развијања програма. Ово подручје васпитач реализује кроз планирање, заједничко развијање програма, праћење, документовање и вредновање.

Подручје професионалног развоја. У овом подручју васпитач спроводи рефлексивну праксу, хоризонтално учење, повезивање са колегама из других установа и стручно усавршавање.

Подручје професионалног јавног деловања. Ово подручје се реализује кроз заступање интереса деце и породице у свим питањима јавне политике, друштвеног живота и јавних делатности која се односе на децу. Такође и на промовисање, допринос и покретање акције у домену васпитно-образовног рада.

Планирање

Планирање се одвија кроз:

Развијање интегрисаног приступа кроз тематско и пројектно планирање.

Након оквирног одређења теме или почетне идеје за пројекат, васпитач истражује различите изворе из области сазнања, културе и различитих делатности, проналази идеје и промишља чиме би све могли почетно да се баве и истражују у оквиру теме/пројекта. Развијање теме/пројекта је стваралачки процес, подједнако изазован и за децу и за васпитача, кроз који заједнички откривају, играју се и креирају.

С обзиром да васпитач заснива тему/пројекат на принципима развијања реалног програма, планира тему/пројекат увек само неколико корака унапред и циклично наставља да планира тако што: планира опремање простора, начин организовања активности, ресурсе који су потребни, могуће начине укључивања родитеља, деце из других група и појединаца из локалне заједнице, планира посету места у локалној заједници.

Тема или пројекат могу да трају од неколико дана до неколико месеци, зависно од правца развоја и надограђивања идеја, предлога и интересовања деце од разноликости

подстицаја и идеја које уноси васпитач други који су укључени у тему/пројекат. Пројекат је вођен питањем, идејом и/или намером за продубљеним истраживањем проблематике која је деци смислена и изазовна за истраживање.

Тема/пројекат у јаслама је више идеја или оквир који обликује васпитач на основу праћења заинтересованости и интеракције деце са различитим материјалима, другом децом и одраслима у вртићу и познавања деце. На основу идеје о теми или пројекту, васпитач у јаслама се прво фокусира на планирање великог избора сензорних материјала који ће бити стално доступни деци и којима ће подстаћи децу да истражују у отвореном и затвореном простору у дечјем вртићу. Васпитач у јаслама планира више могућности за различите активности деце које се одвијају истовремено и које деца бирају. Васпитач планира довољно времена за рутине кроз које помаже деци да се осећају сигурно, да развијају самосталност и блискост са васпитачем и другом децом.

Флексибилно планирање.

Васпитач се у развијању програма стално усклађује са децом. План не може бити направљен унапред за дужи временски период. Прави се на основу предлога и иницијативе деце, консултовања са децом, предлога и идеја различитих учесника, увида васпитача о учешћу деце у активностима, промишљања васпитача зашто је важно да се деца баве одређеним активностима, како то повезати са њиховим животним контекстом, ранијим доживљајима, искуствима и сазнањима.

Документовање планирања.

Васпитач документује своје планирање у обрасцу за план који надограђује током процеса развијања теме/пројекта. План садржи: оријентациони назив теме/пројекта, кратко образложење како је дошло до покретања теме/пројекта и датуме почетка и краја; наведене изворе сазнања за васпитача везаних за тему/пројекат; потребну опрему и материјале; идеје за активности са децом, потребне ресурсе, учешће породице и других учесника и места у локалној заједници као места учења.

Заједничко развијање програма

Заједничко развијање програма се реализује кроз:

Охрабривање иницијативе деце. Васпитач подржава иницијативу тако што подстиче делатне размене деце и одраслих и ствара ситуације у којима деца предлажу идеје. Омогућава деци да испробавају и праве изборе и да развијају свест о томе шта значи направити избор и коју одговорност то повлачи. Охрабрује децу да замишљају и маштају, износе претпоставке и изражавају своје идеје, сазнања, осећања и доживљаје на различите начине. Подстиче децу да воде аутентичне и њима смислене разговоре, да посматрају и слушају шта друга деца раде и говоре и дискутују о свом истраживању. Слуша децу и посвећује пажњу идејама и предлозима деце и интегрише их у програм.

На јасленом узрасту иницијатива деце се подржава, пре свега, грађењем блиских односа са децом кроз физички контакт и присну вербалну и фацијалну експресију. Организује физичку средину као предвидљиву и сигурну за дете, која истовремено нуди различите могућности за истраживање и кретање, за честу промену активности и интеракцију деце.

Консултовање. Кроз консултовање са децом васпитач омогућава да се програм развија у складу са дечјом перспективом. Консултовање подразумева вођење разговора са дететом о неком питању, нпр. о томе како се деца осећају у групи, како би желели да изгледа простор, у ком простору воле да се играју, шта их све занима и чиме воле да се баве у вртићу, који материјали су им изазовни за истраживање, чему се посебно радују, кога би волели да упознају, шта их плаши. Разговор се не одвија сам по себи, већ се

користе различите технике које су блиске дететовом начину изражавања и кроз које оно може потпуније него вербално да се изрази и на основу чега се разговор проширује. Могуће технике су: фотографија, мапирање, туре, уметничке (експресивне) активности.

Моделовање. Оно подразумева пример који васпитач даје и који дете усваја као модел свог понашања. Зато је битно шта васпитач чини, говори и какве односе успоставља.

Подупирање. Васпитач подупире активности деце тако што пружа помоћ, помаже деци да се фокусирају на активност, охрабрује активност деце, не директним вођењем или навијањем, већ шаљући поруку да верује у њихове могућности, даје инструкције као корисна упутства деци.

Проширивање. Васпитач проширује активности деце кроз комуникацију, акције, заједничку игру са децом, вербализовањем заједничког искуства деце и одраслих у различитим ситуацијама у дечјем вртићу и обезбеђивањем сталне доступности различитих материјала за истраживање деце.

Принципи и циљеви васпитања и образовања

Васпитач се у развијању програма усмереног на подршку добробити детета, руководи принципима који проистичу из концепција Основа програма и из поставки о односима, делању и контексту вртића. Принципи су оријентирани и треба да буду видљиви кроз све што се ради у вртићу.

Принципи развијања реалног програма су:

1. Принцип усмерености на односе (стварање подржавајућег социјалног и физичког окружења, неговање односа уважавања, сарадње, одговорности и заједништва).
2. Принцип животности (заједничко учење се остварује кроз активности које су смислене јер проистичу из искуства, аутентичних интересовања и односа, потреба и иницијатива, проблема и питања, догађаја и збивања у групи и заједници).
3. Принцип интегрисаности (учење као интегрисано искуство детета кроз оно што чини (делање) и доживљава (односи), а не као унапред испланиране појединачне активности на основу аспекта развоја или образовних области по издвојеним садржајима (подучавања).
4. Принцип аутентичности (препознавање и уважавање интегритета, различитости и посебности сваког детета, развојних, културних, социјалних и других специфичности деце и њихових породица, као и јаким странама и потенцијалима сваког детета).
5. Принцип ангажованости (учење детета кроз властиту активност, ангажованост детета, иницијативу и избор деце, различити начини бављења појединим питањима, проблемима и садржајима, стваралачка прерада искуства и креативно изражавање властитих идеја, доживљаја, мишљења и сазнања; укљученост васпитача и заједничко учешће деце, а не директно подучавање).
6. Принцип партнерства (уважавање перспективе деце и породице, њихових мишљења, идеја, иницијатива, одлука, као и на различите начине укључивање породице и повезивање са локалном заједницом).

Циљеви основа програма

Општи циљеви Основа програма су:

- Да сва деца имају једнаке могућности за учење и развој.
- Да учешћем у програму деца имају прилике и могућности да буду срећна, да се осећају задовољно, остварено и прихваћено, граде односе поверења, уважавања, блискости и пријатељства.
- Да деца развијају диспозиције за целоживотно учење, као што су отвореност, радозналост, отпорност (резилијентност), рефлексивност, истрајност,

поверење у себе као способног „ученика“ и позитивни лични и социјални идентитет, чиме се постављају темељи развијања образовних компетенција.

- Да деца учешћем у програму имају прилике да упознају, истражују и преиспитују различита подручја људског сазнања и делања, различите продукте културе и начине грађења и изражавања значења.
- Да породице имају могућности и прилике да бирају, активно учествују у васпитању и образовању своје деце на јавном плану, да освесте своје потребе и капацитете и развијају родитељске компетенције.
- Да васпитачи, сестре-васпитачи, стручни сарадници и сарадници, стручњаци из различитих области и други практичари имају прилику да испоље своју аутономију, креативност и професионалност као и проактивно заступање интереса деце и породица.
- Да дечји вртић и друга окружења у локалној заједници (школа, центри културе, спорта и рекреације, отворени простори, друге институције локалне средине) постану простори заједничког учешћа деце и одраслих у учењу и грађењу смисла, кроз дијалог и узајамну подршку.
- Да се васпитачи, стручни сарадници и стручњаци других профила, истраживачи, носиоци образовне политике и сви који се баве предшколским васпитањем и образовањем повезују у истраживачку заједницу која кроз истраживања и узајамну подршку гради квалитет предшколског васпитања и образовања.

Циљеви васпитања и образовања

Циљ програма предшколског васпитања и образовања јесте подршка добробити детета. Добробит је вишедимензионални конструкт којим се обједињује разумевање холистичке природе развоја, целовитост процеса неге, васпитања и образовања и интегрисаност учења детета предшколског узраста. У најширем смислу, добробит је капацитет успешног персоналног и интерперсоналног функционисања, испољавања и култивисања људских потенцијала за развој и напредак и може се сагледати кроз три димензије: **персоналну** (бити добро и функционисати успешно), **делатну** (умети и хтети) и **социјалну** (припадати, прихватати и учествовати). Све димензије добробити су међусобно повезане, преклапајуће и узајамно условљене.

Овако постављен концепт добробити одражава суштину учења и развоја детета, а то је да је дете биће које *јесте и бива* – кроз оно што јесте постаје и оно што ће бити, тако да подржавати добробит детета значи истовремено пројектовање циљева на будућност и разумевање шта је добробит за дете у реално постојећим околностима, сада и овде (у реалном програму).

Циљеви подршке добробити:

Подршка персоналној добробити

- Развијање свести и бриге о свом телу и о себи;
- Развијање моторичких способности и вештина и чулне осетљивости;
- Развијање саморегулације као унутрашње контроле, способности одлагања жеље, прихватање захтева и налажење алтернатива;
- Развијање инструменталне и психолошке самосталности;
- Развијање идентитета и самоприхватања;
- Развијање емоционалне компетентности као способности доживљавања и изражавања широког спектра емоција, регулисања властитих и туђих емоција.

Подршка делатној добробити

- Развијање креативног испољавања и изражавања и стваралачког уобличавања својих доживљаја и сазнања;
- Развијање свих видова комуникације и овладавање различитим функцијама говора;
- Развијање рефлексивности и самодирекције као основе учења да се учи;
- Развијање диспозиција за учење као што су истрајност, радозналост, иницијатива и креативност, отвореност за сарадњу, одговорност;
- Развијање основа кључних образовних компетенција за целоживотно учење;
- Развијање отпорности (резилијентности) на стрес и изазове и способности конструктивног приступа проблемима и променама;
- Грађење смисла и животне сврхе кроз дубље разумевање основних манифестација људског живљења, вредности и лепоте човека и људског рада.

Подршка социјалној добробити детета

- Развијање позитивног културног и социјалног идентитета и задовољства и поноса припадништвом различитим заједницама (вршњачкој, породичној, локалној, националној, глобалној);
- Развијање социјалне компетентности као способности емоционалног везивања и емпатичности, успешне социјалне комуникације и кооперативности;
- Развијање моралних вредности и норми и способности моралног расуђивања, правичности и уважавања разлика;
- Развијање алтруизма, особина човечности као што су предусретљивост, емпатија, толерантност, племенитост, солидарност;
- Развијање свести о узајамној повезаности људи и природе и бриге за животну средину;
- Развијање проактивног односа према животу и окружењу.

Шта је за дете добробит у реалном програму

Осећати се:

- Добро и витално;
- Остварено, задовољно и срећно;
- Сигурно али не презаштићено и пререгулисано;
- Сигурно да ће се његове потребе, интереси и интересовања уважавати и подржавати;
- Припадником заједнице вршњака и шире заједнице;
- Усклађено са правилима, нормама и захтевима окружења.

Бити:

- Укључен/а у заједницу вршњака и вртића;
- Укључен/а у разноврсне, креативне, сврсисходне активности;
- Саслушан/а и уважен/а;
- Окружен/а довољно познатим и истовремено новим изазовима;
- Прихваћен/а у својој јединствености;
- Физички активан/на, спретан/на, одважан/на и грациозан/на;
- Пријатељ са неким.

Моћи:

- Да упознаје свет око себе, проширује своја искуства и знања о својој и другим културама, различитим физичким и природним појавама и различитим производима људске културе;
- Да посматра, пита се, размењује, истражује и машта;
- Да истражује целим телом и свим чулима и има различите естетске доживљаје;
- Да се изражава на различите начине, кроз различите симболичке системе и користи различите операције примерене тим системима;
- Да се изражава креативно и маштовито кроз различите форме, медије и материјале;
- Да испољава своја интересовања, бира и преузима иницијативу;
- Да спознаје своје снаге и могућности;
- Да испољава своје способности и да је успешно у учењу;
- Да опслужује себе;
- Да доприноси и види да је његов допринос препознат и важан.

Умети:

- Да прави добар избор, доноси одлуке и преузима одговорност;
- Да управља својим емоцијама и разуме емоције других;
- Да одлаже своје жеље и прихвата жеље и очекивања других;
- Да успешно комуницира и сарађује са другима, преговара и да се договара и разрешава конфликте;
- Да прихвата друге, развија блиске, реципрочне односе базиране на уважавању и прихватању разлика;
- Да доприноси својој заједници, брине о другима и свом окружењу;
- Да учи и воли учење;
- Да прихвата промене, да буде отворено и флексибилно.

Начини остваривања циљева васпитања и образовања

Програм настаје и гради се у реалном контексту васпитно-образовне праксе. За дете, програм се манифестује као остваривање његове добробити кроз односе који се развијају са физичким окружењем, вршњацима и одраслима у реалним ситуацијама делања.

Односи:

Дете доживљава свет кроз односе које успоставља и развија. Односи којима се подржава дететова добробит и делање су покретачи његовог развоја и учења. Односи се не одвијају у вакууму и сами по себи, ови су динамичка и сложена мрежа повезивања и повратних веза и утицаја кроз акције и интеракције самог детета, социјалне средине и социјалног окружења.

За дете су у односима важни:

Сигурност- да се осећају сигурно, што проистиче из односа поверења и предвидивости;

Континуитет- пре свега у односу са блиским одраслима. Континуитет подразумева непротивречност и повезивање различитих врста искустава, повезаност са животним контекстом и претходним искуствима детета;

Учесће- бити активно укључен, бити агенс, онај који учи кроз учешће и утиче на свет око себе а не пасивни учесник активности и збивања које су за дете други организовали.

Децџ је потребно пружити могућност да:

- Изражавају своје потребе и осећања;

- Ослањају се на друге и изграђују осећања поверења, сигурности и припадања;
- Развијају позитивну слику о себи;
- Развијају позитивне начине интеракције са другима;
- Развијају неопходне капацитете како би се носили са конфликтима, проблемима и новим ситуацијама; буду укључена у доношење одлука и прављење избора;
- Деле информације и учествују у дијалогу са другом децом и одраслима заснованом на узајамном поштовању и размени;
- Буду истински консултована и осећају да су њихова осећања и мишљења важни;
- Виде да њихове идеје, очекивања и осећања доводе до промена;
- Својим учествовањем доприносе ономе што одрасли раде и сматрају важним и смисленим и ономе што се дешава у окружењу.

Кроз односе деца уче:

- Да разумеју своје потребе, осећања и поступке;
- Како да на сигуран начин истражују своју околину и своје претпоставке о свету око себе;
- Како да комуницирају и ступају у интеракције;
- Како да буду прихваћена и прихватају друге;
- Шта се од њих очекује и шта они могу да очекују;
- Како да изразе себе, да разумеју друге и како да се односе према њима;
- О узајамној зависности са другима, о дељењу, прављењу избора;
- Како да решавају проблеме и преузму одговорност;
- Развијају метакогнитивне капацитете резоновања, рефлексije, планирања и предвиђања;
- Изграђују смисао и сврху.

Између одраслог и детета постоје велике разлике-асиметричност како у знању, компетенцијама, искуству, тако и у моћи. Из асиметричности у моћи одраслог не треба да проистиче владање и управљање дететом, нити покровитељство и претерана заштита детета, али ни стално повлађивање детету и стварање илузије код детета да је „центар света“ у којем се задовољавају све његове потребе и жеље.

Да би се дете осећало сигурним, имало континуитет искустава и односа и могућности активног учешћа, потребно је да васпитач гради односе засноване на: властитој укључености, одржавању баланса и уважавању детета.

УКЉУЧЕНОСТ подразумева истинско бављење дететом и заједничко учешће у активностима са децом а манифестује се кроз: осетљивост на дететове потребе и капацитете и подешеност детету, односно усклађивење са дететом.

Блискост, осетљивост и персонализованост односа.

Сваком детету је важно да има блиске и сталне односе са васпитачем и да се осећа као јединствено људско биће чијег присуства и особености је васпитач стално свестан и коме поклања пажњу и уважавање. Квалитетна нега и васпитање не подразумева пуко задовољавање дететових потреба већ процес кроз који се васпитач односи према детету као вредном и јединственом људском бићу.

Усклађеност (подешавање детету)

Усклађеност подразумева подешавање детету, разумевање дечије перспективе и размену тог разумевања са дететом. Бити подешен детету значи бити пажљиви слушалац, реаговати на дете, активно тумачити дететова интересовања, осећања, мишљење и намере и узимати у обзир његову перспективу. Када су деца сувише мала или не могу да изразе своје потребе и жеље вербално, улога васпитача постаје још важнија кроз

осетљивост у интерпретацији дететових потреба и жеља и препознавање његових капацитета. Усклађеност укључује рефлексивност - промишљање својих и дететових акција, преиспитивање властитих полазишта, искустава, веровања и очекивања и у складу са тим, пружање подршке детету кроз коју ојачавамо дете.

ОДРЖАВАЊЕ БАЛАНСА не значи имати једнак или сличан број активности које води васпитач наспрам активности које развијају деца самостално, већ је то баланс у начинима учешћа васпитача у свим дешавањима, ситуацијама и активностима. Васпитач планирањем, организацијом и поступцима остварује баланс:

- између континуитета, познатог и предвидљивог са једне стране-неопходних за дететово осећање сигурности и, са друге стране, флексибилности, изазова, новина и непредвидљивости које стимулишу дететов развој и учење;

- између, са једне стране, уважавања дететових осећања, подстицања радозналости, иницијативе и самосталности и, са друге стране, подвлачења правила која омогућавају деци и одраслима да живе у хармонији и доприносе развоју самоконтроле;

- између дететове рањивости и зависности од одраслог и, са друге стране, сагледавање детета као компетентног, уважавања права детета и одговарајуће подршке већој самосталности;

- између иницијативе, избора и учешћа детета и планиране намере, усмеравања и вођења од стране васпитача.

УВАЖАВАЊЕ је процес изградње узајамног односа поштовања и разумевања. Васпитач изграђује разумевање кроз посматрање и слушање деце, спремност да се учи од деце и оних који су деци блиски и кроз флексибилан, индивидуализовани однос и активно укључивање сваког детета.

Васпитач:

- Прихвата свако дете кроз његове јаке стране и као вредно по себи;
- Уважава дететово породично и културно окружење и успоставља добре односе са породицом;
- Поштује дете као индивидуу и његова права: препознаје и уважава специфичне потребе, осећања и интересовања детета;
- Узима озбиљно у обзир шта дете интересује, шта га брине и чиме се занима;
- Уважава дететов однос са њему блиским особама- пријатељима, члановима породице, као и љубимцима и предметима који су за дете важни;
- Ствара могућности да дете себе изрази на различите начине;
- Пружа искуства заједништва кроз заједничко учешће деце и одраслих у активностима и догађајима;
- Доступан је детету и дели са дететом заједничке тренутке присности;
- Помаже деци да разумеју шта јесте и шта није прихватљиво;
- Уважава различитости и прихвата различитости као вредност, а не као недостатак, кроз:

*настојање да се промене представе, пракса, приче и односи којима се неко подчињава и којима се подржава неједнакост;

*преиспитивање стереотипа и предрасуда;

*посебну подршку учешћу деце из осетљивих група;

*помоћ деци да препознају шта је правично а шта не и да се носе са неправдом;

*развијање демократских односа у групи;

*подршку развоју дечијих потенцијала за солидарност и активизам.

Делање:

Дете учи сопственим чињењем и учешћем у заједничким активностима са вршњацима и одраслима, што у Основама означавамо једним именом- делање детета. У

вртићу, делање детета обухвата **игру**, активно учешће у **животно-практичним ситуацијама** и **ситуацијама планираног учења**.

Игра је слободно изабрано, саморегулисано и суштински мотивисано чињење у коме се дете добро осећа, активира све своје потенцијале и превазилази своје границе. Игра је основ развијања и испољавања свих димензија добробити детета.

Игра је за дете стваралачка прерада стварности и чин замишљања искуства. Игра је машта у акцији и форма истраживања. Капацитет флексибилности у игри омогућава детету да замисли и изгради окружење могућег и да на основу те замисли мења себе и своје поступке. Због капацитета флексибилности као главне одреднице, основну карактеристику игре не чини активност или садржај игре, него специфичност приступа. Игра је увек више од активности, она је начин на који дете приступа активности. Игра је јединствени чин у ком се активирају сви потенцијали детета.

Она је увек добровољна, договорена између учесника игре, одређена је игровним планом и правилима и сама је себи циљ.

Дете у игри:

- Гради идентитет и односе,
- Истражује и (ре)конструира знања,
- Ствара симболе,
- Ужива и радује се,
- Према начину на који васпитач подржава игру у програму, говоримо о три типа игре: отворена, проширена и вођена игра.

Животно-практичне ситуације

Деца учествују у различитим свакодневним ситуацијама које су део животног контекста деце и одраслих у вртићу, као што су рутине, ритуали и аутентични догађаји у вртићу и ван њега.

- **Рутине** су свакодневне устаљене активности у групи деце (обедовање, одмор, нега и одржавање хигијене, рекреативни боравак напољу, сређивање простора).
- **Ритуали** су устаљени обрасци везани за конкретну ситуацију који имају симболичко значење (ритуали при доласку и одласку, празнични ритуали, ритуал преласка на другу активност, ритуали добродошлице новим члановима).
- **Аутентичне ситуације** у вртићу и ван њега су ситуације које проистичу из догађаја и потреба везаних за животни контекст у вртићу, породици и заједници (принове или други догађаји из породице; неговање биљака; неговање љубимаца; припремање простора унутар вртића или у дворишту за различите активности; шетње; ситуације у којима деца и одрасли причају једни другима своја искуства, доживљаје, проблеме и страхове, шале се и граде пријатељства, разговарају са посетиоцима, друже се са млађом и старијом децом у вртићу; учествују у акцијама и догађајима у локалној заједници).

Дете у животно-практичним ситуацијама

- Гради односе;
- Учи и практикује;
- Развија симболичко изражавање;
- Ужива и радује се.

Васпитач подржава учешће деце у животно-практичним ситуацијама, планира их и организује као интегрални део програма.

Планиране ситуације учења

Планиране ситуације учења су ситуације у које се улази са намером да се нешто истражи, сазна, искуси, открије или представи. Оне су увек делатне за децу и смислено повезане са темом/пројектом. То су ситуације у којима се деца циљано баве оним што их посебно интересује у оквиру теме или пројекта који се развија или су подстакнута неким њиховим доживљајем и искуством. Деца се у планираној ситуацији учења удружују у малу групу када имају заједнички фокус пажње, или их окупира решавање неког проблема и трагање за сазнањем и тада заједнички усмеравају своје учење.

Дете у планираној ситуацији учења:

- Гради односе;
- Истражује и конструише знања;
- Развија симболичко изражавање;
- Гради идентитет;
- Ужива и радује се.

Васпитач у планираним ситуацијама учења није усмерен на давање готових знања, једнообразних решења и тачних одговора, него подржава процес учења у коме деца развијају стратегије истраживања и разумевања себе и света и уче како да уче.

3.2. Понуда програма и услуга

3.2.1. Редовни програми

У оквиру предшколског програма у Предшколској установи остварују се редовни програми васпитно-образовног рада у оквиру следећих облика рада:

Облици рада:

1. **Целодневни боравак** - у трајању од 11 часова, за децу узраста од годину дана до поласка у школу: групе су подељене на јасле (1-3 године), вртић (3-5,5 год) и ППП (5,5- до поласка у школу);
2. **Полудневни боравак** у години пред полазак у школу ППП- у трајању од 4 сата дневно (најмање 9 месеци);
3. **Полудневни боравак**- у трајању од 5,5 сати за децу узраста од 3 до 5,5 година, групе су мешовитог састава.

3.2.2. Различити облици и програми васпитно-образовног рада

Развојна гимнастика

Основни циљеви:

С аспекта структуре моторичких способности, карактеристични су интервали са повећаном сензитивношћу развоја и периоди које не би требало пропустити ако се жели постићи развој одређених својстава. Периоди с високим темпом прираста моторичких способности су сензитивни периоди, карактеристични по највећем ступњу реакције организма на утицаје којима се подстиче развој моторичких способности и ефикасности моторичког деловања. У оквиру сензитивног периода постоји критична фаза развоја у којој мора доћи до подстицања развоја одређених моторичких својстава како би жељени учинак био постигнут.

Велики број аутора се бавио проучавањем сензитивних периода и дошли су до закључка да свака од моторичких способности има свој посебан период за развој. На пример: флексибилност је способност која се може вежбати већ од 6. године, равнотежа код дечака почиње с развојем од 10. до 11. године а код девојчица од 9. до 10. године живота итд. Ови периоди су повољни за повећање капацитета за даљи али не и за

максимални развој моторичких способности. Максималан развој неке способности је могућ тек када су сви процеси раста и развоја завршени.

Имајући у виду ову чињеницу, програмом Развојне гимнастике постављамо основни циљ да систематским и свестраним вежбањем, уз коришћење нових сазнања и постигнућа из области физичког васпитања, изазовемо код деце позитивно расположење, да са уживањем самоиницијативно учествују у процесу вежбања, да вежбање схвате као нешто што им у животу може донети радост, срећу и задовољство, стварати им здраве навике и учити их фер и коректном понашању како за време вежбања тако и у свакодневном животу. С обзиром на то да сензитивни периоди наступају након што деца, по узрасту, напусте предшколску установу након реализованог припремног предшколског програма, Развојном гимнастиком ћемо се свестраним залагањем потрудити да поставимо базу и развити повољно тло за даљи развој свих моторичких способности.

Општи циљ је поспешити развој координације, флексибилности, брзине, равнотеже, издржљивости и снаге уз велику пажњу посвећену правилном постуралном развоју тела. Свака од моторичких способности не може бити посебно изолована и вежбана тако да ће кроз игре прилагођене сваком од узраста и индивидуалних особина деце бити развијано више од једне моторичке способности истовремено.

Елементи организације рада:

Развојна гимнастика је посебан облик рада у предшколској установи кроз који ће бити реализоване моторичке активности са децом узраста од 1. године до поласка у школу (6,5 година). Реализација овог програма почиње након адаптације нове деце на вртић и траје током целе године. Програмом Развојне гимнастике су обухваћена сва деца која се желе добровољно укључити у процес вежбања. Активности се реализују у појединачним групама са трајањем не дужим од 35 минута а млађе групе до 30 минута. Свака група има активност 2 пута недељно, 8 пута месечно. У процесу реализације активности иде се од лакшег ка тежем, од познатог ка непознатом, од једноставног ка сложеном по принципу континуитета.

Компоненте програма су:

- игре различитог типа: традиционалне, елементарне, покретне, штафетне, кооперативне, такмичарске, спортске и др,
- игре уз музику,
- елементи атлетике и спортске гимнастике доступни и прилагођени сваком од узраста,
- превентивне активности циљане да активирају оне делове локомоторног апарата одговорног за одржавање физиолошких кривина кичменог стуба и сводова стопала,
- сензорно перцептивне активности,
- моторичке активности са захтевима на интелектуалном плану (оријентација у простору, решавање задатака, превазилажење задатих препрека...) и социо-емоционалном плану (део тима, кооперативна активност...).

Методe којима се реализују активности су: фронтална, индивидуална, групна, са посебном пажњом на јачину интензитета и укупном оптерећењу а с великим обазиром на дечију иницијативу и заинтересованост.

Реквизити потребни за реализацију програма: лопте, лоптице, обручи, чуњеви, сталци, конопци, вијаче, палице, кликери, ластиш, сунђери, балони, сет за провлачење, кутије, папири, кофице.

Справе које се користе су: столице, греда, клупице, клупа, струњаче, кошеви, тобогани, рипстол, даска са кукама, лестве са кукама, шведски сандук.

Одмор и рекреација деце и излети

Кроз организовање одмора и рекреације обезбеђује се:

- подстицање правилног психофизичког и социјалног развоја и помоћ у отклањању или кориговању негативних чинилаца развоја
- стварање основа за усвајање активног, здравог и креативног начина живота и коришћења слободног времена
- формирање позитивних ставова према природи и њеној заштити
- обогаћивање постојећих и стицање нових знања и искустава

3.3. Физичко окружење као димензија програма

Физичко окружење

Простор није нипошто нешто дато по себи, независно од програма, већ обрнуто, он на најдиректнији и најконкретнији начин одражава концепцију програма и мора бити у складу са концепцијом Основа. Због тога васпитач нарочиту пажњу посвећује простору, његовом сталном реструктурирању, развијању, обогаћивању и осмишљавању. Деци су потребне предвидљиве секвенце у дневном распореду и флексибилност временске организације. Просторно-временска организација се не подређује свакодневним рутинама (обедовање и одмор) већ обрнуто, просторно временска решења за рутине се прилагођавају и интегришу у програмску концепцију.

Физичко окружење треба да подржава:

- Сарадњу и позитивну међузависност.
- Уважавање посвећености у активности и иницијатива.
- Истраживање, експериментисање и стваралаштво.
- Различитост.
- Припадност и персонализованост.
- Телесни, сензорни и естетски осећај и зачудност.

Простор би требало да садржи ниске полице и преграде, прозирне завесе од различитих материјала, паноа, шатора. Дефинисаним просторним целинама омогућава се деци предвидљивост и сигурност у простору- да знају где се шта налази и да могу да буду самостална и истовремено да се пружа могућност различитих врста истраживања. Колико ће и каквих бити просторних целина зависи од узраста деце, од конкретног простора у датом вртићу, од афинитета и интересовања деце и васпитача као и од пројекта/тема у коју су укључени. Сваку просторну целину васпитач мења и допуњује уношењем различитих средстава и материјала са намером да прошири игру и истраживање деце. Деца за потребе своје игре и истраживања могу да премештају материјале из једне целине у другу.

Осим радне собе, простор реалног програма обухвата и отворен простор за различите активности, игре и истраживања, дворишни простор заснован на природним материјалима, простор целог вртића и коришћење различитих места у заједници као места активности деце.

3.4. Остали програми и облици рада и услуга

3.4.1. Програм превенције дискриминације, дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности

Свака дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито *по основу расе, пола, националне припадности, рођења, друштвеног порекла, вероисповести, имовног стања, културе, језика, психичког или физичког инвалидитета, политичког или другог уверења*, забрањена је Уставом и Законом. Свако има право на заштиту ако му је повређено или ускраћено неко људско или мањинско право као и право на уклањање последица које су повредом настале.

Дискриминација је понашање којим се неоправдано прави разлика или неједнако поступа у односу на лице или групе лица, као и чланове њихових породица, у односу на расу, боју коже, држављанство, национална или верска припадност, етничком пореклу, језику, полу, родном идентитету, здравственом стању, сметњи у развоју и инвалидитету, изгледу, верским или политичким убеђењима као и по другим основама утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. **Вређање угледа, части или достојанства личности** је понашање које може да има обележја психичког и социјалног насиља или злостављања.

Дискриминисана лица и извршиоци дискриминације су учесници у васпитно-образовном процесу, запослени, родитељи или трећа лица, чланови органа и тела, у свим релацијама.

ПРЕВЕНЦИЈА дискриминаторног понашања су мере и активности које предузима установа да се **предупреди** сваки облик дискриминације у било ком од односа, подигне свест свих у установи о негативном последицама на лица, групу лица, установу. Превентивним мерама се ствара сигурно и подстицајно окружење, негује атмосфера сарадње, уважавања и конструктивне комуникације, развија позитиван систем вредности.

Превентивним мерама и активностима:

- подиже се ниво свести у установи за нулту толеранцију на све облике дискриминаторног понашања;
- осварује пуна посвећеност установе, њених органа и тела у препознавању, спречавању и сузбијању дискриминаторног понашања;
- сви носиоци обавеза заштите од дискриминације у установи (унутрашња заштита) и ван ње (спољашња заштита)- породица, локална самоуправа, здравствена служба, полиција, центар за социјални рад, Министарство просвете, науке и технолошког развоја, сагласно закону, поступају хитно и координисано у спречавању и сузбијању дискриминаторног понашања.

Запослени својим квалитетним радом и личним примером, помажу и обезбеђују недискриминаторно, инклузивно и безбедно образовно окружење за све учеснике у васпитно-образовном процесу. Запослени су дужни да увек реагују и обезбеде заштиту учесника у васпитно-образовном процесу од свих облика дискриминације. **Родитељ** је дужан да поштује личност свог детета, друге деце, сарађује и поштује правила установе, учесује у мерама и активностима које се планирају и спроводе у установи ради спречавања дискриминације. **Трећа лица** су дужна да поштују правила установе и да својим понашањем не изазивају дискриминацију. **Дете** у складу са својим узрасним и развојним карактеристикама, активно учествује у превентивним активностима које се спроводе у установи, учи се толеранцији и прихватању и уважавању различитости, конструктивног превазилажењу сукоба.

Програм превенције садржи:

- 1) начини на које се принципи једнаких могућности и недискриминације уграђују и остварују у свакодневном животу и раду установе на свим нивоима, у свим облицима рада (појединац, васпитна група, одељење, ученички парламент, стручни органи и тимови, родитељски састанци, родитељи као појединци и група, савет родитеља);

НОСИЛАЦ АКТИВНОСТИ	ВРСТА АКТИВНОСТИ	ВРЕМЕНСКА ДИНАМИКА
Васпитач	Рад са родитељима Родитељски састанак	У складу са анализом ситуације у установи и евентуалним проблемима који се могу јавити (током школске године)
Стручни сарадник	Кроз укључивање на родитељским састанцима	Током школске године
Тим за стручно усавршавање	Избор семинара	Једном годишње
Тим за самовредновање	Процена ситуације на основу инструмената када се за тим укаже потреба	По потреби
Тим за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања	Родитељски састанци на почетку сваке школске године	Једном годишње
Тим за развој квалитета и унапређивање рада установе	На основу извештаја Тима за дискриминацију, насиље, злостављање и занемаривање и Тима за самовредновање рада установе тим планира даље активности	По потреби
Васпитно-образовно веће	Давање предлога тема које спадају у стручне теме	Једном годишње
Директор	Даје предлог тема за стручно усавршавање Педагошком колегијуму на основу анализе потреба установе дефинисане Развојним планом и на основу Самовредновања установе	Једном годишње

- 2) начини пружања додатне подршке учесницима образовања и њиховим родитељима из мањинских и осетљивих друштвених група, а нарочито у случају сметње у развоју и инвалидитета, здравствених тешкоћа, недовољног познавања српског језика, ризика од напуштања образовања и васпитања и др.;

ПУ „Наша радост“ је установа за сву децу којој је потребна додатна подршка у образовању и васпитању, те су све активности које се тичу додатне подршке дефинисане израдом педагошких профила са планом мера индивидуализације.

- 3) сручно усавршавање запослених ради унапређивања компетенција за промовисање и развијање културе људских права, интеркултуралности, толеранције, превазилажење стереотипа и предрасуда код учесника у образовању, рад у мултикултуралној групи, стварање инклузивног окружења, препознавање дискриминације и целисходно реаговање на дискриминаторно понашање;

Стручно усавршавање запослених установа планира на основу исказаних личних планова професионалног развоја васпитача и стручних сарадника, резултата самовредновања и вредновања квалитета рада установе и других показатеља квалитета васпитно-образовног рада.

Чланови Тима су у обавези да након семинара, стручног скупа или обуке одрже излагање на састанцима стручних органа у складу са Годишњим планом рада установе.

- 4) начини информисања о правима, обавезама и одговорностима учесника у образовању у спречавању и заштити од дискриминације и дискриминаторног понашања;

АКТИВНОСТИ	РЕАЛИЗАТОРИ	НАЧИН РЕАЛИЗАЦИЈЕ	ВРЕМЕНСКА ДИНАМИКА
Информисање родитеља	Васпитачи, Стручни сарадници	Информисање о правилима понашања, превентивним мерама заштите од дискриминације на родитељским састанцима	Једном годишње
Информисање запослених	Тим за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања	Информисање запослених о дискриминацији, насиљу, злостављању и занемаривању кроз одабир стручних тема из ове области	Једном годишње
Информисање деце	Васпитачи	Путем панона, истицањем правила понашања у групи	Током школске године

- 5) облици и садржаји рада са учесницима у образовању ради превазилажења стереотипа и предрасуда, развијања свести о опасности и штетним последицама дискриминације, унапређивања толеранције и разумевања, интеркултуралности, уважавања и поштовања различитости и др.;

АКТИВНОСТИ	ОБЛИЦИ И САДРЖАЈИ РАДА	РЕАЛИЗАТОРИ	ВРЕМЕНСКА ДИНАМИКА
------------	------------------------	-------------	--------------------

Мере предузете са родитељима	Радионица, трибина	Тим за заштиту деце од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања	По потреби
Мере предузете са запосленима	Радионица, предавање	Тим за заштиту деце од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања	По потреби
Мере предузете са децом	Радионица	Васпитачи и стручни сарадници	По потреби

- 6) облике и садржаје рада са учесницима у образовању који трпе, чине или сведоче дискриминаторно понашање;

ИНТЕРВЕНТНЕ АКТИВНОСТИ	ПРАЋЕЊЕ ЕФЕКТА/ РЕЗУЛТАТИ	РЕАЛИЗАТОРИ	ВРЕМЕНСКА ДИНАМИКА
Израда индивидуалног плана подршке за свако дете/родитеља/запосленог који трпи или сведочи дискриминаторно понашање	Интервју или начин прилагођен детету	Тим за заштиту деце од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања	У зависности од нивоа дискриминације, свакодневно, недељно или месечно, по потреби
Израда индивидуалног плана активности усмерене на промену понашања за свако дете/родитеља/запосленог који чини дискриминаторно понашање			

- 7) начини, облици и садржаји сарадње са родитељима, јединицом локалне самоуправе, надлежним органима, службама и др.;

АКТИВНОСТИ	НАЧИНИ, ОБЛИЦИ И САДРЖАЈИ РАДА	РЕАЛИЗАТОРИ	ВРЕМЕНСКА ДИНАМИКА
Упознавање родитеља са облицима и	На родитељским састанцима	Васпитачи Стручни сарадници	Најмање једном годишње

последицама дискриминације			
Семинар или предавање на тему дискриминације	Предавање, скуп	Центар за стручно усавршавање	Сваке године бар један запослени

- 8) начини поступања у случајевима подношења пријаве установи, односно притужбе Поверенику и кривичне пријаве надлежном органу због дискриминаторског поступања и поступања којима се вређа углед, част или достојанство личности;

АКТИВНОСТИ	НАЧИН ПОСТУПАЊА	РЕАЛИЗАТОРИ	ВРЕМЕНСКА ДИНАМИКА
Обавештавање Школске управе	- Сазивање Тима због процене нивоа дискриминације; - Вршење процене дискриминације или утврђивање да иста не постоји; - Примена матрице за процену ризика од дискриминаторног понашања; - Састављање извештаја о догађају; - Обавештавање родитеља о догађају, осим ако тим за заштиту или центар за социјални рад процене да тиме може да буде угрожен најбољи интерес детета.	Координатор тима, директор	У року од 24 часа од сазнања за учињену дискриминацију, или претпоставку да се дискриминација догодила
Подношење пријаве Тужилаштву	У складу са Законом о просветној инспекцији директор обавештава просветног инспектора након утврђених чињеница	Директор	У року од 24 часа од сазнања за учињену дискриминацију, или претпоставку да се дискриминација догодила

<p>Подношење пријаве Поверенику</p>	<p>- Сазивање Тима због процене нивоа дискриминације; - Вршење процене дискриминације или утврђивање да иста не постоји - Примена матрице за процену ризика од дискриминаторног понашања; - Састављање извештаја о догађају; - Обавештавање Повереника писменим путем/ мејлом, у облику притужбе уз коју се доставља и доказ о претрпљеном акту дискриминације;</p>		
<p>Обавештавање Центра за социјални рад</p>	<p>Сазивање Тима због процене нивоа дискриминације; - Вршење процене дискриминације или утврђивање да иста не постоји; - Примена матрице за процену ризика од дискриминаторног понашања; - Састављање извештаја о догађају; - Обавештавање Центра за социјални рад.</p>	<p>Директор</p>	<p>У односу на ситуацију</p>

- 9) начини праћења, вредновања и извештавања органа установе о остваривању и ефектима програма спречавања дискриминације и дискриминаторног понашања; Праћење и вредновање реализације програма превенције реализује се на састанцима планираним акционим планом Тима за заштиту деце од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања.

ИНТЕРВЕНЦИЈА се спроводи у случајевима сумње и када је утврђено дискриминаторно понашање, и то, када се припрема, дешава или се догодило између учесника у васпитно-образовном процесу: деце, запослених, родитеља и трећа лица.

Интервенцију чине мере и активности којима се дискриминаторно понашање зауставља, осигурава безбедност учесника, смањује ризик од понављања, ублажавају последице и прате ефекти предузетих мера. На избор мера и активности које се предузимају у интервенцији утичу и простор и време у коме се одвија догађај (простор у установи или ван; у току реализације васпитно-образовног рада или у друго време).

МАТРИЦА ЗА ПРОЦЕНУ НИВОА ДИСКРИМИНАЦИЈЕ
Дискриминаторно понашање разврстано је у три нивоа (први, други и трећи) у зависности од:

✓ **узраста учесника**

Први ниво: Када је понашање учесника у образовању истог или приближног узраста (дете-дете, ученик-ученик, одрасли-одрасли) као и млађег према старијем Други

ниво: Када се узрасно старији учесник у образовању понаша дискриминаторно према млађем лицу

Трећи ниво: Када група учесника у образовању дискриминаторно понаша према лицу или другој групи

✓ **интензитета, трајања и учесталости дискриминаторног понашања**

Први, други или трећи ниво: Када се дискриминаторно понашање понавља или продужено траје у односу на исто лице, односно лица са сличним или истим личним својствима (раси, боји коже, националној и верској припадности или етничком пореклу, полу, родном идентитету, имовном стању, генетским особеностима, здравственом стању, сметњи у развоју и инвалидитету), тим за заштиту га квалификује у следећи тежи облик дискриминације зависно од узраста

✓ **облика, начина дискриминаторног понашања**

Први ниво: Узнемиравање и понижавајуће поступање према лицу или групи лица на основу којих се посредно или са сигурношћу може закључити да вређају њихово достојанство на основу личног својства, шири страх или непријатељство

Други ниво: Ако узнемиравање и понижавајуће поступање удружено врши група или се оно понавља, односно дуже траје према лицу или другој групи лица односно ствара понижавајуће и увредљиво окружење Трећи ниво:

Ако је узнемиравање и понижавајуће поступање изазвало страх или непријатељско понижавајуће и увредљиво окружење по дискриминисано лице или је довело до искључивања

✓ **последица дискриминаторног понашања**

Први, други или трећи ниво: Када дискриминаторно понашање доводи или потенцијално може да доведе до угрожавања физичког, односно психичког здравља учесника у образовању, квалификује се у следећи тежи облик дискриминације, зависно од узраста Трећи ниво:

Уколико је у интервенцију на понашање укључена спољашња заштита (здравствена служба, установа социјалне заштите, полиција, Министарство, надлежна школска управа Министарства, јединица локалне самоуправе, Повереник, правосудни органи и др.)

Процену врши Тим за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања, као и процену тежине облика дискриминације.

Примери појединих типичних ситуација дискриминаторног понашања су:

- излагање подсмеху;
- имитирање хода, говора, изгледа или било какво друго излагање подсмеху лица са сметњама у развоју и инвалидитетом;
- називање погрдним именима;
- причање увредљивих и понижавајућих шала и вицева о припадницима одређених група;
- певање увредљивих и понижавајућих песама о припадницима одређених група;
- слање увредљивих и понижавајућих порука одређеном лицу или групи лица путем смс – а, ммс-а, или друштвених мрежа;
- вербално привелеговање припадника већинске групе лица неоправданим или прекомерним похвалама;
- неоправдано вербално умањивање или снижавање доприноса и успеха припадника мањинске групе;
- игнорисање и избегавање контакта са лицем због његових личних својстава;
- омаловажавање родитеља по основу личног својства;

Поступање Установе у случају дискриминаторног понашања учесника у образовању (на релацији дете-дете; дете-запослени; запослени-родитељи; запослени-треће лице) у скаладу са Законом, следећим редоследом:

1. Провера добијене информације о томе да ли се дискриминаторно понашање догодило или догађа;
2. Заустављање дискриминације и смиривање учесника;
3. Обавештавање и позивање родитеља;
4. Прикупљање информација и консултације ради разјашњавања околности;
5. Предузимање мера и активности за све нивое дискриминације;

План заштите од дискриминације сачињава се за конкретну ситуацију сваког од нивоа и за све учеснике- дискриминисано лице, извршиоца дискриминације и сведоке. План заштите од дискриминације зависи од: узраста и броја учесника, облика и нивоа дискриминације, последица по лице и колектив и сл.

План заштите од дискриминације садржи: активности усмерене на промену понашања и ставова који су допринели дискриминаторном понашању- појачан васпитни рад и по интензитету примерен повреди законске забране (интензиван), рад са родитељем, васпитном групом, укључивањем савета родитеља, а по потреби и органа управљања; носиоце тих активности, временску динамику; начине којима ће се обезбедити поновно укључивање свих учесника у заједницу. Мере и активности се предузимају укључивањем учесника у образовању, усклађене са његовим развојним могућностима. План заштите од дискриминације сачињава Тим за заштиту заједно са васпитачем, педагогом (уколико нису чланови тима за заштиту), директором и родитељем, а по потреби и са другим надлежним организацијама и службама.

6. Праћење ефеката предузетих активности;

Поступање Установе у случају дискриминаторног понашања запосленог према учеснику у образовању одвија се по следећем редоследу:

1. Заустављање дискриминаторног понашања;
2. Смиривање ситуације;
3. Обавештавање и позивање родитеља;
4. Подношење пријаве директору Установе;
5. Консултације тима за заштиту;
6. Обавештавање Министарсва-надлежне школске управе;
7. Праћење ефеката предузетих мера.

Када дискриминацију споводи лице које није запослено у Установи или се сумња, поступа се у складу са законом.

У спровођењу превентивних и интервентних мера и активности у установи се:

- ✓ прати остваривање програма заштите од дискриминације;
- ✓ евидентирају случајеви дискриминације;
- ✓ врши анализа и извештава.

Тешки облици дискриминације су: виктимизација, сегрегација, говор мржње, подстицање и удруживање ради вршења дискриминације, физички напад мотивисан мржњом због националне припадности, вере, пола или другог личног својства и сви други облици дискриминације који изазивају нарочито тешке последице по дискриминисано лице.

С Е Г Р Е Г А Ц И Ј А

Сегрегација представља издвајање учесника из активности групе на основу личног својства, образовање засебних група које нису у складу са Законом и структура групе која одступа у погледу припадности различитим етничким и другим осетљивим друштвеним групама.

Превентивне активности установе на спречавању сегрегације се спроводе у циљу :

- подизања свести запослених и родитеља за препознавање сегрегације и мерама за спречавање, јачање њихових капацитета за прихватање различитости и развој интеркултуралности;
- организовање родитељских састанака са циљем подршке и добробити које деца имају у групама које су етнички, језички и социјално разноврсна;
- обезбеђивање додатне подршке за укључивање у вршњачку групу и икљузивно образовање кроз мере индивидуализације, сразмерна заступљеност деце и родитеља припадника националних мањина и осетљивих група.

Интервентне активности: Установа спроводи одмах када се сумња у сегрегацију и када је утврђено да постоји. Директор Установе предузима мере и активности десегрегације. У зависности од врсте сегрегације када је појединачно дете у питању, тим за заштиту и тим за инклузивно образовање у сарадњи спроводе план десегрегације усмерен на појединачно дете (план подршке, укључивање у активности, сарадња са вршњацима).

Тим за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања

Установа има Тим за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања.

Осим надлежности поступања у ситуацијама насиља, злостављања и занемаривања, задаци тима за заштиту јесу, нарочито, да:

- 1) анализира стање у остваривању равноправности и једнаких могућности;
- 2) припрема програм превенције;
- 3) информисе учеснике у образовању, запослене и родитеље о планираним активностима и могућностима пружања подршке и помоћи;
- 4) учествује у пројектима и обукама за развијање потребних знања и вештина за превенцију и поступање у случајевима дискриминаторног понашања;
- 5) предлаже мере за унапређивање превенције и заштите од дискриминације, организује консултације и учествује у доношењу одлука о начину поступања у случајевима сумње на дискриминаторно понашање;
- 6) укључује родитеље у планирање мера и спровођење активности за спречавање и сузбијање дискриминаторног понашања;
- 7) прати и процењује ефекте предузетих мера и активности за спречавање и сузбијање дискриминаторног понашања и даје одговарајуће предлоге директору;

8) сарађује са школском управом Министарства и другим надлежним органима, организацијама и службама, ради спречавања и заштите од дискриминације;

9) води и чува посебну документацију о случајевима и појавним облицима дискриминације, броју пријава и притужби, броју спроведених неформалних и формалних поступака, њиховом исходу и др.

О случајевима дискриминације Тим за заштиту води педагошку документацију и евидентира податке о дискриминисаним лицима, извршиоцима дискриминације, догађају, предузетим радњама и др.

На основу анализа стања, праћења дискриминације, вредновања квалитета и ефикасности предузетих мера и активности у области превенције и интервенције, установа дефинише даљу политику заштите од дискриминације учесника у образовању, родитеља, запослених и трећих лица.

Овај програм је урађен у складу са *Правилником о поступању установе у случају сумње или утврђеног дискриминаторног понашања и вређања угледа части или достојанства личности*.

3.4.2. Програм заштите деце од насиља, злостављања и занемаривања

Програмом за заштиту деце од насиља, злостављања и занемаривања прецизира се улога и одговорност свих субјеката укључених у живот и рад Установе.

Документа и закони на којима се заснива Посебан протокол за заштиту деце од насиља, злостављања и занемаривања и који непосредно обавезује на израду Програма као основу имају међународни документ Конвенције о правима детета и документа које је усвојила Влада Републике Србије (Национални план акције за децу и Општи протокол за заштиту деце од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања из 2005.), Посебног протокола за заштиту деце и ученика од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања у образовно - васпитним установама, Приручника за примену посебног протокола за заштиту деце и ученика, члан 111 Закона о Основама система образовања и васпитања, Сл.гласник РС бр. 88/2017, 27/2018- др. закон, 10/2019 и 6/2020).

Програм је у складу са Правилником о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање ("Сл.гласник РС", број 46/2019 и 104/2020.)

Насиље је сваки облик једанпут учињеног или поновљеног вербалног или невербалног понашања, које има за последицу стварно или потенцијално угрожавање здравља, развоја и достојанства детета.

Занемаривање и немарно поступање представља пропуштање Установе или запосленог да обезбеди услове за правилан развој детета.

Установа је дужна да одмах поднесе пријаву надлежном органу ако се код детета примете знаци насиља, злостављања или занемаривања.

Физичко насиље сматра се физичко кажњавање деце и ученика од стране запослених и других одраслих особа; свако понашање које може да доведе до стварног или потенцијалног повређивања детета, ученика или запосленог; насилно понашање запосленог према деци, или другим запосленим, као и ученика према другим ученицима или запосленим.

Психичко насиље сматра се понашање које доводи до тренутног или трајног угрожавања психичког и емоционалног здравља и достојанства детета или запосленог.

Социјално насиље сматра се искључивање детета из групе вршњака и различитих облика социјалних активности установе.

Електронско насиље и злостављање је злоупотреба информационих технологија која може да има за последицу повреду друге личности и угрожавање

достојанства и остварује се слањем порука електронском поштом, СМС-ом, ММС-ом, путем веб-сајта (web site), четовањем, укључивањем у форуме, социјалне мреже и сл. Осим наведених облика, насиље и злостављање препознаје се и кроз: злоупотребу, сексуално насиље, насилни екстремизам, трговину људима, експлоатацију детета и ученика и др.

Злоупотреба детета је све оно што појединац, односно установа чини или не чини, што негативно утиче, наноси штету, ускраћује или смањује могућност за безбедан и здрав развој и доводи га у немоћан положај према појединцу или установи (злоупотреба у спорту, у политичке, верске, комерцијалне и друге сврхе).

Сексуално насиље сматра се укључивање деце у сексуалну активност коју она не схватају и за коју нису развојно дорасла.

У Установи је забрањен сваки облик насиља и злостављања од стране детета, његовог родитеља, односно, старатеља или одраслог, над васпитачем, стручним сарадником и другим запосленим.

Свако насиље, злостављање и занемаривање над децом може се спречити уколико се:

- Развија и негује култура понашања
- Не толерише насиље и не ћути о њему
- Развија одговорност свих
- Обавезује на поступање све који имају сазнање о насиљу

Класификација најчешћих облика насиља

У Програму су приказани различити облици насиља: физичко, емоционално/психичко, социјално, електронско, сексуално. Приказани су нивои реаговања у зависности од интензитета, учесталости и последица које насиље оставља. Поједини облици се понављају на више различитих нивоа.

Први ниво

Ове облике насиља решава самостално васпитач у оквиру васпитно-образовног рада са децом – појединцима или групама или у сарадњи са стручном службом и родитељем детета.

Облици физичког насиља и злостављања су, нарочито: ударање чврга, гурање, штипање, гребање, гађање, чупање, уједање, саплитање, шутирање, прљање, уништавање ствари.

Облици психичког насиља и злостављања су, нарочито: омаловажавање, оговарање, вређање, ругање, називање погрдним именима, псовање, етикетирање, имитирање, „прозивање”.

Облици социјалног насиља и злостављања су, нарочито: добацивање, подсмивање, искључивање из групе или заједничких активности, фаворизовање на основу различитости, ширење гласина.

Облици сексуалног насиља и злостављања су, нарочито, неумесно, са сексуалном поруком: добацивање, псовање, ласцивни коментари, ширење прича, етикетирање, сексуално недвосмислена гестикулација.

Облици насиља и злостављања злоупотребом информационих технологија и других комуникационих програма су, нарочито: узнемиравајуће позивање, слање узнемиравајућих порука СМС-ом, ММС-ом.

Други ниво

У решавању ових облика насиља, васпитач укључује Тим, то јест унутрашњу заштитну мрежу. Приказани су нивои реаговања и различити облици насиља.

У зависности од интензитета, учесталости и последица које насиље оставља, поједини облици се понављају на више различитих нивоа.

Облици физичког насиља и злостављања су, нарочито: шамарање, ударање, гажење, цепање одела, „шутке”, затварање, пљување, отимање и уништавање имовине, измицање столице, чупање за уши и косу.

Облици психичког насиља и злостављања су, нарочито: уцењивање, претње, неправедно кажњавање, забрана комуницирања, искључивање, манипулисање.

Облици социјалног насиља и злостављања су, нарочито: сплеткарење, ускраћивање пажње од стране групе (игнорисање), неукључивање, неприхватање, манипулисање, искоришћавање.

Облици сексуалног насиља и злостављања су, нарочито: сексуално додиривање, показивање порнографског материјала, показивање интимних делова тела, свлачење.

Облици насиља и злостављања злоупотребом информационих технологија су, нарочито: оглашавање, снимање и слање видео записа, злоупотреба блогова, форума и четовања, снимање камером појединаца против њихове воље, снимање камером насилних сцена, дистрибуирање снимака и слика.

Трећи ниво

Ако деца чине или трпе неки од следећих облика насиља, обавезно је укључивање других институција, односно активирање спољашње заштитне мреже.

Облици физичког насиља и злостављања су, нарочито: туча, дављење, бацање, проузроковање опекотина и других повреда, ускраћивање хране и сна, излагање ниским температурама, напад оружјем.

Облици психичког насиља и злостављања су, нарочито: застрашивање, уцењивање уз озбиљну претњу, изнуђивање новца или ствари, ограничавање кретања, навођење на коришћење наркотичких средстава и психоактивних супстанци, укључивање у деструктивне групе и организације.

Облици социјалног насиља и злостављања су, нарочито: претње, изолација, малтретирање групе према појединцу или групи, организовање затворених група (кланова) које има за последицу повређивање других.

Облици сексуалног насиља и злостављања су, нарочито: завођење од стране ученика и одраслих, подвођење, злоупотреба положаја, навођење, изнуђивање и принуда на сексуални чин, силовање, инцест.

Облици насиља и злостављања злоупотребом информационих технологија су, нарочито: снимање насилних сцена, дистрибуирање снимака и слика, дечија порнографија.

Основни принципи и циљеви програма заштите деце

- Принципи на којима се заснива Програм и поступање на основу њега, односе се на:
- Право на живот, опстанак и развој,
- Најбољи интерес детета, уз обезбеђивање поверљивости података,
- Спречавање дискриминације,
- Активно учешће деце, које се обезбеђује правовременим информисањем и давањем могућности да искажу своје мишљење који одговара њиховом узрасту и разумевању ситуације.

Општи циљ Програма

Општи циљ Програма је унапређивање квалитета живота деце у Установи, применом мера превенције, ради стварања безбедне средине и мера интервенције у ситуацијама када се јавља насиље, злостављање и занемаривање деце.

Специфични циљеви Програма у превенцији

- Подстицање и развијање климе прихватања, толеранције и међусобног уважавања,
- Идентификација безбедносних ризика у Установи увидом у документацију, непосредно окружење евидентирањем критичних места у Установи, анкетањем, васпитача и родитеља,
- Повећање осетљивости свих који су укључени у живот и рад Установе препознавање насиља и злостављања,
- Унапређење способности свих учесника у Установи – свих структура Установе, почев од васпитача, помоћних радника, стручних сарадника, администрације итд., преко деце, родитеља, локалне заједнице – за уочавање, препознавање и решавање проблема насиља,
- Оспособљавање свих запослених и родитеља за рано препознавање знакова у понашању деце који указују на потенцијално насилно понашање,
- Пружање помоћи деци у савладавању развојних проблема и проблема у социјалном контакту са другом децом,
- Изграђивање и примена норми понашања, информисање о правилима и кућном реду,
- Дефинисање процедура и поступака реаговања на насиље и информисање свих учесника о томе,
- Омогућавање свима који имају сазнања о могућем насилном акту да без излагања опасности врше пријављивање насиља,
- Спровођење психо-социјалног програма превенције кроз обуку за ненасилну комуникацију, самоконтролу реаговања и понашања, превазилажење стреса, учење социјалних вештина,
- Сарадња са родитељима путем Савета родитеља, родитељских састанака, индивидуалних и групних разговора,
- Сарадња са службама ван школе које посредно и непосредно могу помоћи на превазилажењу проблема насиља у Установи.

Специфични циљеви Програма у интервенцији

- Спровођење процедура и поступака реаговања у ситуацијама насиља;
- Праћење и евидентирање врста и учесталости насиља и процењивање ефикасности спровођења Програма заштите;
- Рад на отклањању последица насиља и интеграција деце у заједницу вршњака;
- Психотерапијски рад са децом која трпе насиље, врше насиље или су посматрачи насиља.

Процедуре у ситуацији насиља

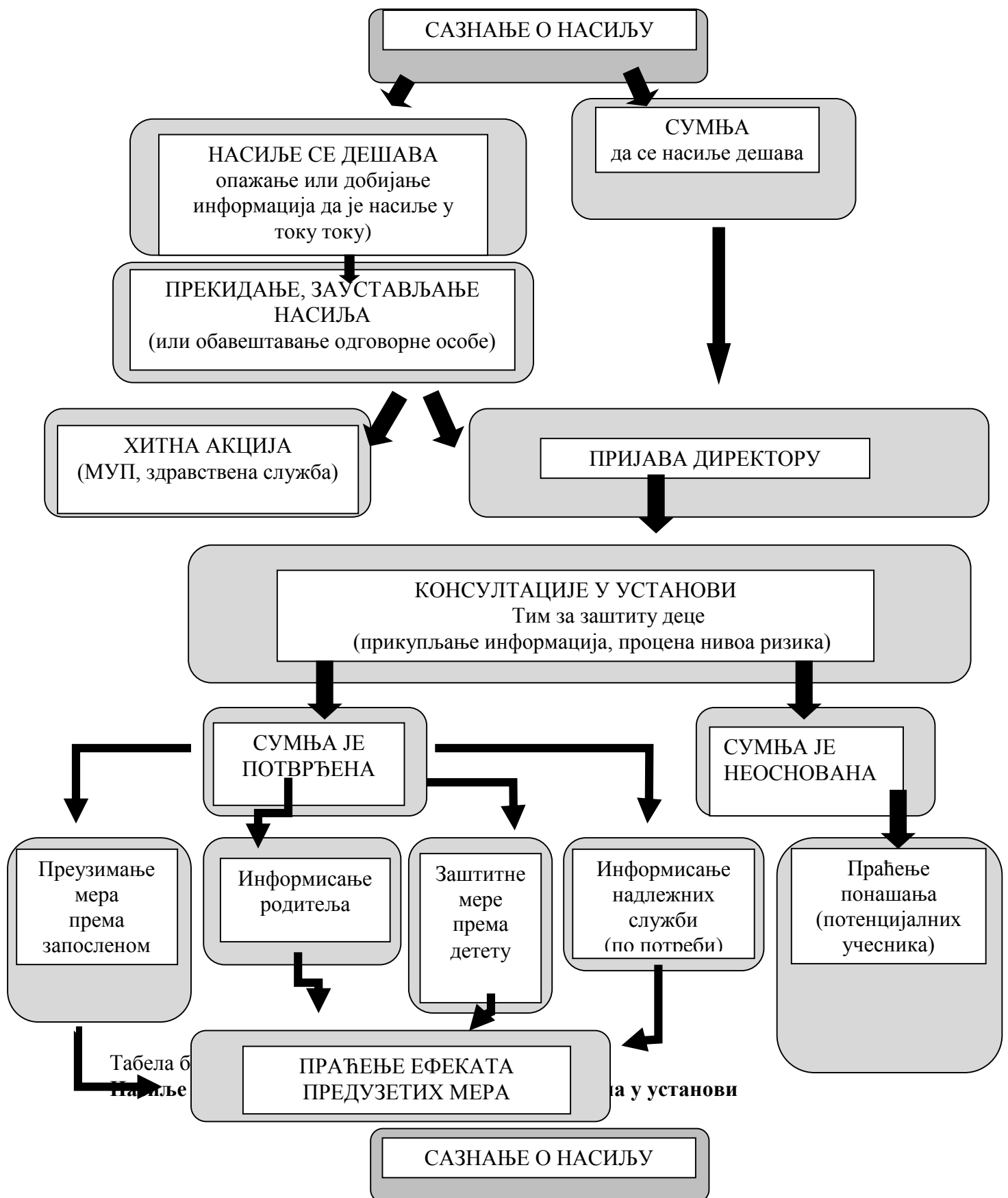
Процедуре у интервенцији

Процедуре у интервенцији се разликују у три ситуације:

- да ли се насиље јавља међу децом,
- од стране запосленог над дететом или
- од стране одрасле особе која није запослена у Установи над дететом.

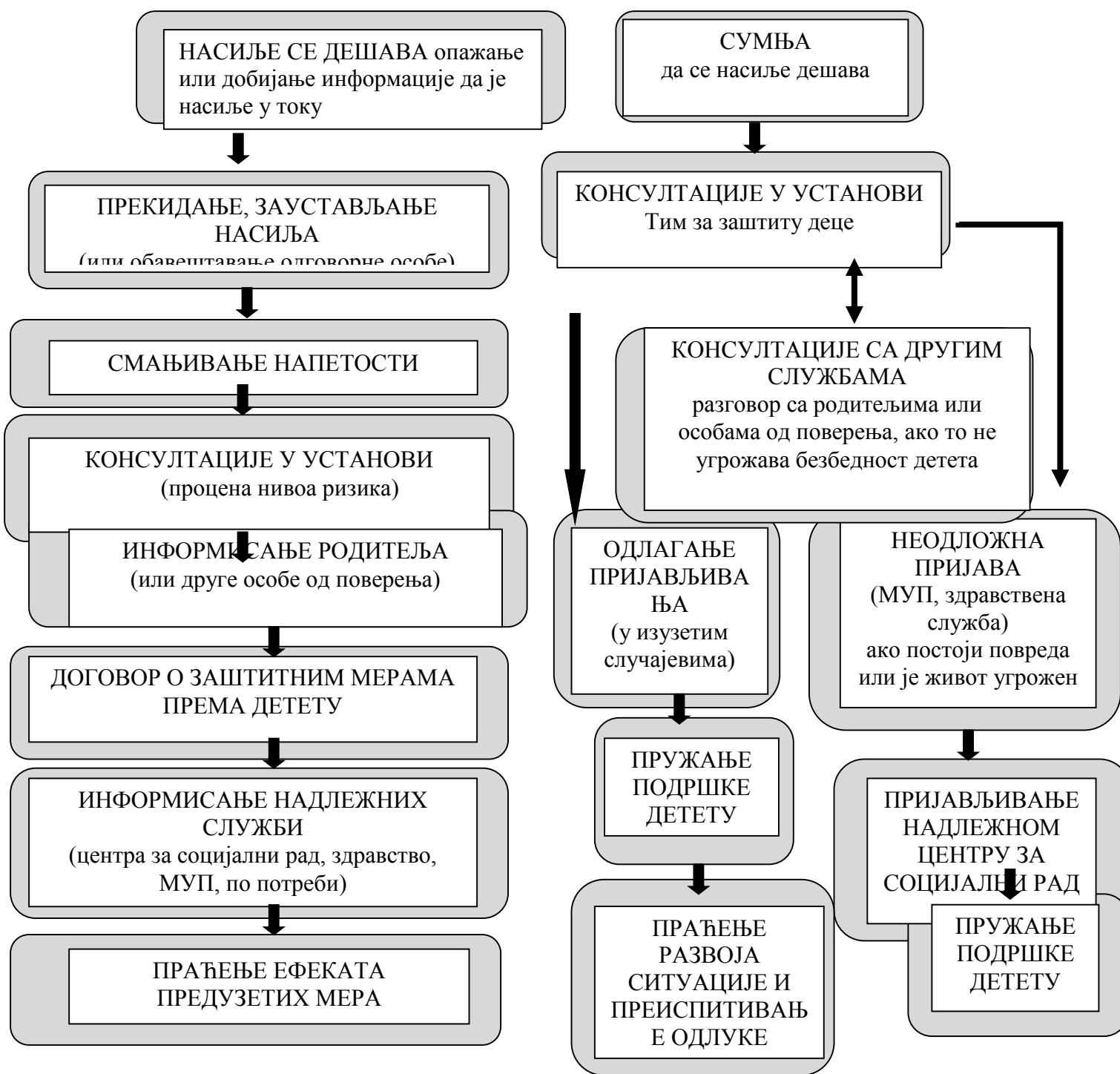
Кораци су шематски представљени у табели број 1 и 2, а потом појашњени из угла улога и одговорности.

Табела бр. 1
Насиље од стране запослених над дететом

Табела бр. 1
 Насиље

а у установи

Кораци у интервенцији

Сазнање о насиљу или **откривање насиља** одвија се: а) непосредним увидом да је насиље у току или б) посредно, када постоји сумња да се насиље дешава на основу препознавања спољашњих знакова или поверавањем самог детета или треће особе.

Прекидање, заустављање насиља - свака одрасла особа која има сазнање о насиљу у обавези је да реагује тако што ће прекинути насиље или о томе обавестити надлежне особе МУП или здравствену службу (ако се процени да самостално не може да прекине насиље).

Смиривање ситуације - подразумева удаљавање детета из ситуације и смањење напетости кроз разговор са актерима. Тај разговор треба да буде умирујући, без спомињања могућих последица и застрашивања.

Иницирање консултација унутар Установе, од стране запосленог који је непосредно реаговао или има сазнање о насиљу, ради процене ризика и израде плана заштите за све учеснике. Тим процењује степен ризика и одлучује на који начин ће решавати случај (самостално или уз укључивање других релевантних институција). Неопходно је водити рачуна о поверљивости података, заштити приватности и стављању интереса детета изнад интереса родитеља, установе, струке. Разговор треба да води неко од чланова Тима, координатор (Напомена: У образовно-васпитном систему нема места за истрагу или доказивање злостављања, о постојању сумње се обавештавају надлежне службе.) Уколико је потребно, обављају се консултације са службама ван установе (Центар за социјални рад, здравствена служба). На основу консултација треба донети одлуку о начину реаговања и праћења и одредити улоге, задатке и одговорности у самом поступању.

Након консултација и заузимања става Установе о догађају, предузимају се **акције**: позивају се родитељи и информишу о догађају, спроведеним консултацијама, закључцима и предложеним мерама (предочава се законска регулатива, мере заштите детета, мере даљег васпитног деловања); уколико је потребно, обавештава се МУП, Центар за социјални рад (рок три дана од дана када се насиље десило). Подношење пријаве тим службама треба да буде у усменој и писаној форми, након што је са родитељима обављен разговор (осим ако се нису одазвали позиву или је у најбољем интересу дечије безбедности да родитељи не буду укључени).

Праћење ефеката - предузетих мера врши Тим, водећи рачуна о интеграцији свих актера у заједницу и успостављању односа сарадње и толеранције.

Процена стања безбедности у Установи

У циљу усклађивања процене стања безбедности са Приручником за примену посебног Протокола за заштиту деце, сваке године врши се анализа процене ризика у Установи, где се узимају у обзир мишљења свих структура запослених и евиденција пријављених случајева насиља (део документације тима).

На основу тих података се израђује акциони план превентивних и интервентних активности на нивоу Установе.

Акциони план превентивних и интервентних активности, као и план рада тима, налази се у Годишњем плану рада Установе. Извештај о реализацији превентивних и интервентних активности, као и о раду тима, налази се у Годишњем извештају о раду Установе.

Начин праћења случајева насиља и евиденција о насиљу

Запослени у Установи: васпитачи, стручна служба и Тим за заштиту су обавезни да воде евиденцију о појавама насиља у Установи уз попуњавање обрасца за евиденцију случајева насиља, који садржи податке о следећем:

- Шта се догодило
- Ко су учесници
- Како је пријављено насиље
- Врсте интервенције
- Какве су последице
- Који су исходи предузетих корака
- На који начин су укључени родитељи, васпитачи, стручна служба
- Праћење ефеката предузетих мера.

Потребно је пратити

- понашање детета које је трпело насиље (да ли се повлачи, да ли постаје агресивно, да ли тражи подршку и на који начин...) и детета које се понашало насилно (да ли наставља са нападима, да ли тражи друге жртве, да ли га група одбацује, да ли га група подржава...);

- како реагују пасивни посматрачи (да ли се обраћају старијима за помоћ, да ли

сви знају како да се повежу са унутрашњом заштитном мрежом и ко је њихова особа од поверења, да ли се препознаје страх, да ли сами предузимају неке акције и сл.);

- шта се дешава у васпитној групи, (да ли се издвајају нове групе, каква је

атмосфера);

- колико су родитељи сарадници у активностима на смањивању насиља;

- како функционише Тим за заштиту од насиља и унутрашња заштитна мрежа

(где су слабе тачке и шта се може боље);

- колико су друге институције (спољна заштитна мрежа) укључене и који су

ефекти њиховог укључивања.

Уколико се увиди да се ситуација насиља понавља, компликује и постаје ризичнија и опаснија, неопходно је предузети следеће заштитне мере:

- појачати опрез свих запослених;
- укључити у рад родитеље;
- наставити са индивидуалним радом - стручна служба Установе;
- укључити стручњаке из других установа (из спољашње заштитне мреже).

Све субјекте укључене у решавање проблема треба обавезати на дискрецију и заштиту права ученика.

Тим за заштиту деце од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања:

О постојању, обавезама и одговорностима Тима као и процедурама заштите и одговорностима родитеља брине Тим за заштиту и у координацији са васпитачима упознаје родитеље са овим важним документима (дефинисано Акционим планом за радну годину).

За информисање о обавезама и одговорностима проистеклим из *Посебног протокола*, као и за његову примену, одговоран је директор установе.

У случају непоштовања процедура прописаних *Посебним протоколом*, поред примене мера прописаних *Законом о основама система образовања и васпитања*, неопходно је предузети додатно информисање, саветодавни рад, обуке и друге педагошко-психолошке мере.

Анализа примене програма

Примену Програма прати и анализира Тим за заштиту континуирано, преко евиденције о реализованим активностима које су планиране Програмом. Овим путем се утврђују и узроци уколико неке планиране активности нису реализоване.

Извештавање о примени програма

Тим полугодишње извештава директора о реализацији превентивних и интервентних мера.

Закључак

Програм за заштиту деце од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања је осмишљен са намером да допринесе стварању сигурне и безбедне средине, те да олакша прецизирање процедура и поступака у заштити деце. Обавезујући је за све субјекте у процесу образовања.

3.4.3. Програм инклузивног образовања

Програм инклузивног образовања у Установи има за циљ да, у складу са Законским и другим прописима као и на основу досадшњег искуства, дугорочно унапреди рад са децом са сметњама у развоју и децом из маргинализованих и осетљивих друштвених група и да им обезбеди једнако право на образовање и доступност образовања и васпитања, без дискриминације и издвајања деце.

Основни циљ

Основни циљ овог програма је подстицање развоја и интегрисаност деце са сметњама у развоју у групу вршњака без развојних тешкоћа. Потребе детета су основни оријентир за адаптацију програма намењених деци са сметњама у развоју, а васпитачи и родитељи су активни партнери у том процесу.

Начин реализације

Основне идеје програма су да потребе детета и развијеност његових способности представљају основне критеријуме за избор програма рада који су му намењени. За улазак у васпитну групу осим што је припремљено само дете са сметњама у развоју и његови родитељи, припремљен је и васпитач, али и остала деца у групи и њихови родитељи. Инклузивни програм подразумева и додатну едукацију васпитача и стручног тима и остваривање партнерског односа са родитељима у процесу стимулације развоја детета.

Офомљен је тим што значи да је за свако дете са сметњама у развоју формиран тим који чине родитељ, васпитач детета и стручни сарадник. Они заједнички планирају и реализују индивидуализоване образовне програме у вртићу и код куће и прате њихове ефекте. Тако се остварује партнерски однос са родитељима који су драгоцени у стимулацији развоја све деце а посебно деце са сметњама у развоју.

Очекиване предности инклузије су следеће

▪ За децу са сметњама у развоју:

Боља социјална интеграција и социјализација; откривање и подстицање развоја дечјих очуваних потенцијала; подстицање развоја и стабилизација дечјег осећања сигурности; развој комуникацијских способности детета (изражавање потреба, жеља и намера вербалним и невербалним путем); разумевање и кад је то могуће задовољавање, потреба других (деце и одраслих у границама дечјих могућности), подстицање телесног развоја и мера за очување здравља детета; развој хигијенских и радних навика (уз вођење рачуна о врсти и тежини развојне тешкоће, као и особеностима узраста и пола коме дете припада).

▪ За децу без развојних сметњи:

Развијање осетљивости за потребе детета које теже напредује; развијање толеранције за различитости; развијање мотивације за помагање детету које има развојне тешкоће (на начин примерен узрасту). Крајњи циљ је развијање вредносног система хуманистичког типа и заснованог на непосредном и позитивном личном искуству са децом која имају развојне сметње;

▪ За родитеље деце са сметњама у развоју:

СТИЦАЊЕ позитивног искуства о могућностима њиховог детета за развој и заједнички живот са вршњацима без развојних сметњи; овладавање вештинама и знањима о могућности утицаја на развој способности и личности детета; боља припремљеност детета (и породице у целини) за полазак детета у школу (редовну или специјалну); развијање реалистичког става према могућностима детета за развој и ублажавање развојних тешкоћа;

▪ За родитеље деце без развојних сметњи

Формирање, развој и одржавање позитивних ставова према интеграцији деце (и одраслих особа) у социјалну средину; позитиван утицај и подржавање властитог детета за формирање позитивних ставова и емпатијских осећања према вршњацима са тешкоћама у развоју;

▪ За васпитаче у предшколским установама

Развијање и одржавање компетенције и мотивације за рад са децом која имају сметње у развоју; развијање емпатијских ставова према деци са посебним потребама и њиховим родитељима; подстицање деце без развојних тешкоћа да развију позитивне емоције, спремност за помагање и сарадњу са вршњацима који имају развојне тешкоће;

На нивоу Установе формиран су следећи тимови:

1. Стручни тим за инклузивно образовање,

Задатак Стручног тима за инклузивно образовање је:

- Сагледавање броја деце којима је потребна додатна подршка
- Прикупљање писмене сагласности родитеља за израду ИОП-а
- Предлагање чланова Тима за пружање додатне подршке за свако дете (ИОП тимови) директору Установе
- Координација радом Тимова за израду ИОП-а
- Достављање ИОП-а на усвајање Педагошком колегијуму

- Достављање Интерресорној комисији Захтева за обезбеђивање додатне подршке детету на предлог Тимова за ИОП.

2. Тимови за пружање додатне подршке детету - ИОП тимови састављени од васпитача детета са сметњама у развоју, родитеља и стручног сарадника. По потреби се укључују и други стручњаци који додатно раде са дететом индивидуално.

Задаци тимова су:

- Израда ИОП за дете са сметњама у развоју
- Реализација састанака тима
- Ревидирање ИОП и давање на увид Стручном тиму за ИО.

3. Индивидуални образовни план (ИОП)

Писани документ, којим се утврђује прилагођен и обогаћен начин образовања и васпитања детета и подразумева индивидуализовање приступа и метода.

ИОП доноси Педагошки колегијум, на предлог Стручног тима за инклузивно образовање. Родитељ даје сагласност за спровођење ИОП-а. ИОП се доноси и вреднује тромесечно у првој години уписа детета, а у свакој наредној години на почетку полугодишта.

Шта садржи ИОП – кораци у прављењу

- Опис актуелног нивоа функционисања
- Индивидуалне карактеристике детета (снаге, потребе, интересовања)
- Детаљан опис области за коју се планира подршка
- Циљеве и исходе који се желе постићи
- Облике, типове, нивое, садржаје и учесталост подршке
- Праћење и вредновање постављених циљева и задатака

3.5. Програм неге и превентивне здравствене заштите

Циљ превентивне здравствене заштите је стварање потребних услова за правилан психофизички развој деце. Циљеви ПЗЗ реализују се остваривањем задатака у оквиру организованог праћења развоја и заштите здравља деце.

1. Редовни задаци превентивне здравствене заштите:
 - организовати систематске прегледе деце (два пута годишње),
 - обезбедити редован здравствени надзор (посета педијатра два пута недељно),
 - доследно и квалитетно спроводити: јутарњу тријажу, личну хигијену деце, довољно дуг боравак деце на ваздуху, потребан размак између obroка, спровођење витаминске терапије и континуирано праћење пораста висине и тежине деце (вођење здравственог картона деце),
 - праћење хигијенско-епидемиолошког стања објеката.
2. Остали задаци превентивне здравствене заштите:
 - истраживање и рано откривање обољења код деце,
 - даља конкретизација задатака неге и превентивне здравствене заштите обзиром на узраст деце.

За децу и њихово здравље потребно је што раније открити могућа обољења, као и врсту, узрок и степен оштећености, како би се што пре могла пружити одговарајућа помоћ. У вези са тим планира се:

- израда програма истраживања болести код деце,
- сарадња са лекарима - специјалистима,
- обрада добијених података, израда извештаја о добијеним резултатима и предузетим мерама.

Мере и активности којима се руководи у превентивној здравственој заштити су:

- ✓ Опште мере за очување и унапређење здравља:
 - правилан распоред и садржај живљења
 - нега,
 - одговарајућа исхрана,
 - оптимални хигијенски услови.
- ✓ Мере и активности систематског праћења раста, развоја и здравља деце у предшколској установи као и заштита од болести:
 - дневна контрола здравственог стања детета,
 - периодична контрола,
 - лекарска контрола здравственог стања детета.
- ✓ Мере правовременог спречавања и раног откривања поремећаја и болести уз благовремено предузимање мера санације:
 - спречавање и сузбијање ширења заразних болести,
 - спречавање повреда код деце,
 - превенција, рано откривање и мере санације поремећаја развоја.
 - организовани одмор и рекреација.
- ✓ Здравствено васпитне мере и видови сарадње са породицом:
 - развијање код детета осећања одговорности за очување и унапређење сопственог здравља,
 - интезивирање напора започетих у породичној средини на формирању правилних навика у развијању вештина за постизање здравог понашања,
 - пружање одговарајућих модела и узора у понашању,
 - постепено и контролисано осамостаљивање детета у погледу хигијенских навика.

Организацијом и реализацијом ових мера и активности руководиће медицинска сестра за превентивну здравствену заштиту.

Програмски задаци превентивне здравствене заштите у Установи биће у складу са законом о здравственој заштити.

Исхрана као један од важнијих фактора који условљава правилан телесни и ментални развој детета реализоваће се кроз поштовање свих принципа нормиране, стручне организоване и вођене исхране од планирања до дистрибуције. Јеловник ће пратити потребе за енергетском вредношћу оброка и потребе за хранљивим и заштитним материјама за одређени узраст и одређено време боравка у Установи.

Програм исхране предшколске деце

Полазна основа у планирању исхране деце у предшколским установама је Правилник о ближим условима и начину остваривања исхране деце у предшколским установама („Сл.гласник РС, бр.39/2018) и Правилник о нормативу друштвене исхране деце у установама за децу („Сл.гласник РС, бр.50/94) као и упутство за његову примену. Битан предуслов за правилан раст и развој, очување и унапређење здравља спречавање болести и подизање биолошког потенцијала неопходан за обезбеђење континуираног

процеса формирања здравља човека је правилна исхрана. Стручно организовање и пружање правилне исхране представља значајан задатак и вид дечје заштите.

Циљеви и задаци исхране деце у предшколској установи имају посебан значај, не само као један од главних фактора за правилан развој деце већ и као коректор постојећих дефицита дечије исхране у породици. Нормативи у планирању, спровођењу и контроли исхране имају за циљ очување и унапређење здравља деце, њиховог правилног раста и развоја, обезбеђују адекватне, нутритивне потребе уз поштовање принципа правилне исхране, избегавање грешака у исхрани, стицање позитивних хигијенских навика и предстаљају утицајан коректор постојећих квалитативних и квантитативних дефицита и суфицита дечје исхране у породици.

Планирана исхрана задовољава неколико основних принципа као што су: рационална исхрана, оптимална количина хранљивих састојака, разноврсна и мешовита исхрана пријатан изглед и укус хране али и развијање навика правилне исхране.

Дневни оброк представља укупну количину хране коју садрже сва јела распоређена по појединим оброцима а која су представљена у виду дневног јеловника који чине 75% дневних енергетских потреба, односно 90% потреба у животињским и биљним беланчевинама, мастима и угљеним хидратима, витаминима, и минералима. На свим овим основама одређују се следећи циљеви и задаци исхране предшколске деце:

- циљ и значај исхране деце у јаслама и вртићима има адекватну замену за највећи део породичне исхране, односно обезбеђује детету све нутритивне потребне за време боравка у вртићу;
- режим исхране, време и редослед појединих obroка је оптималан, то јест, прилагођен потребама деце, времену доласка и одласка деце из вртића или дужини боравка у вртићу, узраста деце, нутритивне и естетске карактеристике хране;
- да оброци буду правилно сервирани како би задовољили неопходне нутритивне и естетске карактеристике хране,
- да деци у току свих obroка обезбедимо довољно времена да конзумирају све што им је понуђено, а остале активности (игра, спавање) планирамо у времену између obroка;
- да однос особља према деци док једу буде стрпљив, толерантан, без пожуривања, претњи и слично..., као и то да особље обедује заједно са децом и да својим примером утиче на ставове деце према храни и понашању деце за столом;
- правилна исхрана има и васпитну улогу у формирању позитивних навика у исхрани, посебно у навикавању деце на поједине намирнице веће биолошке вредности, а које се у нашим породицама недовољно користе или нису припремљене на адекватан начин;
- пружа могућност да се знање деце о правилној исхрани продубљује и да се ово искуство преноси и на породицу;

3.6. Програм увођења у посао васпитача и стручних сарадника приправника

У Предшколској установи се континуирано одређени број васпитача и медицинских сестара-васпитача и стручних сарадника припремају за самосталан васпитно-образовни и стручни рад и полагање испита за лиценцу. Са њима раде ментори. Ментора одређује директор Установе решењем а по претходно прибављеном мишљењу стручног органа.

На основу Програма увођења у посао наставника, васпитача и стручног сарадника-приправника, објављеног у Правилнику о дозволи за рад наставника,

васпитача и стручних сарадника („Сл.гласник РС, бр. 22/2005, 51/2008, 88/2015, 105/2015, 48/2016 и 9/2022). Израђује се План увођења у посао васпитача и стручног сарадника приправника у коме су дефинисани послови и обавезе ментора и васпитача – приправника и начину вођења документације.

Ментор уводи у посао приправника:

- Пружањем помоћи у припремању и извођењу васпитно-образовног рада;
- Присуствовањем васпитно-образовном раду најмање 12 активности;
- Анализирањем васпитно-образовног рада у циљу напредовања приправника;
- Пружањем помоћи у припреми за проверу савладаности програма.
- Васпитач-приправник присуствује активностима ментора, а по препоруци ментора и раду других васпитача у трајању од најмање 12 активности у току приправничког стажа.
- Стручни сарадник-приправник присуствује облику васпитно-образовног рада ментора, а по препоруци ментора и раду других стручних сарадника, у трајању од најмање 12 часова у току приправничког стажа.

Ментор води ЕВИДЕНЦИЈУ о:

- остваривању плана увођења у посао приправника;
- темама и времену посећених активности ;
- запажањима о раду приправника у савладавању програма и његовом напредовању;
- препорукама за унапређивање свих облика васпитно-образовног рада и рада са родитељима;
- оцени поступања приправника по датим препорукама.

Евиденцију о раду ментор води као посебну документацију, упоредно са реализацијом рада са приправником. Ментор подноси извештај директору о оспособљености приправника за самостално извођење васпитно-образовног рада, најкасније у року од 15 дана након навршених годину дана увођења у посао приправника.

Приправник, осим педагошке документације (годишњег и месечних планова, писане припреме за активности и другог материјала којим се документује рад ментора и приправника) води и документацију о:

- остваривању плана увођења у посао;
- темама и времену посећених активности;
- запажањима о свом раду и раду са децом;
- препорукама ментора и сопственим идејама за унапређивање свих облика васпитно-образовног рада и рада са родитељима;
- оствареним облицима стручног усавршавања.

Наведена документација је саставни део портфолија приправника.

Провера савладаности програма остварује се након годину дана рада у Установи и то извођењем активности васпитача-приправника и њеном одбраном, као и приказом и одбраном активности стручног сарадника-приправника у Установи.

Проверу савладаности програма врши Комисија коју образује директор решењем.

Комисија, на основу: извештаја ментора, евиденције приправника о његовом раду, оцени о припреми, извођењу и одбрани активности, сачињава извештај- оцену остварености програма.

Приправник који у потпуности савлада програм стиче право на полагање испита за лиценцу, којим се проверава оспособљеност приправника за професију васпитача и стручног сарадника. Испит за лиценцу се остварује у одговарајућој установи, коју одреди министар надлежан за послове образовања.

3.7. Програм едукације о заштити од пожара

Циљ програма је да деца предшколског узраста, кроз игру, истраживање, откривање, сазнајно уче о ватрогаство. Кроз садржаје програма едукације о заштити од пожара децу упознати са појмом дим, ватра и пожаром, кроз цртеже представити им ватрогасце у пуној радној опреми и упознати их са њима ради спречавања појаве страха при сусрету са ватрогасцем, едуковати их о томе шта су пожарни путеви и кроз игру увежбавати излазак из вртића. Кроз игру и покрет увежбавати четвороножно кретање, пузање, погнуто ходање и слично. Представљањем свих опасности које пожари могу створити, деци приближити како да пожар не изазову случајно, шта да ураде уколико приметите ватру и како да позову помоћ одраслих.

4. ПРЕДШКОЛСКА УСТАНОВА КАО МЕСТО ДЕМОКРАТСКЕ И ИНКЛУЗИВНЕ ПРАКСЕ

4.1. Партнерство са породицом

Сарадња са породицом детета представља саставни део васпитно-образовне делатности предшколских установа. И више од тога- друштвена улога породици данас намеће специфичности и захтеве који чине да вртић данас представља место живљења у коме деца долазе да задовоље своје потребе за социјализованим животом, комуникацијом и сазнањима и као такав вртић је значајан фактор у формирању личности детета и свих позитивних особина које карактеришу личност.

Ова изузетно одговорна улога којој треба да одговори, поставља пред предшколску установу високе захтеве и у области планирања сарадње са родитељима. То управо значи да сарадња са породицом подразумева сваковрсну подршку и помоћ породици у обављању њене заштитне, васпитне, социјалне и економске функције.

Основни принципи сарадње са породицом базирају се на неговању партнерског односа, поштовању личности и улоге родитеља, широкој понуди разних могућности за укључивање родитеља, уважавању идеја родитеља, идеји да сарадња као процес захтева време, стрпљивост и заједничку одговорност.

Континуирана, успешна сарадња која негује партнерски однос породице и вртића доприноси, како развоју детета и унапређивању професионалних компетенција и рада васпитача тако и развоју родитељске улоге.

Сарадња установе и породице одвија се плански и систематски током читаве године на више нивоа и то на:

▪ **Разноврсне начине међусобног повезивања и информисања о детету**

Свакодневни индивидуални контакти, родитељски састанци, панои за обавештења и дечје радове, радионице за родитеље, приредбе, изложбе, излети, свечаности, обележавање значајних датума за породицу и вртић и сл.

▪ **Стварање прилика за заједничко живљење и дружење деце и родитеља у вртићу и изван њега:**

- ❖ *Свакодневне ситуације* - приликом доласка и одласка деце.
- ❖ *Пригодне ситуације* - спонтане посете родитеља, празници, прославе, свечаности, приредбе, рођендани, манифестације.
- ❖ *Планиране ситуације* - консултације, групни и општи родитељски састанци, информативни, тематски и радионичарски родитељски састанци.
- ❖ *Специјалне ситуације* - у току периода адаптације, после дуже болести детета, смрти у породици, принове у породици.

- ❖ *Непосредно укључивање родитеља у васпитно -образовни рад* - учествовање у припреми и реализацији активности или делова активности као што је причање приче, глума, представљање занимања, организовање посета, уређивање амбијента и сл.
- ❖ *Заједничке активности* - сакупљање разних ствари и материјала, уређивање дворишта, израда дидактичког материјала, играчака и опреме, добротворне акције и тд.
- ❖ *Заједнички изласци* - шетње, излети, манифестације

Осим медицинских сестара и васпитача који најнепосредније и континуирано сарађују са родитељима, у повезивању са породицом и подизању њихове васпитне компетенције, учествују и стручни сарадници, кроз различите облике сарадње као што су:

- Индивидуални саветодавни рад
- Радионице за родитеље
- Тематски родитељски састанци на теме које занимају родитеље или су актуелне због дешавања у групи деце
- Саветовалишта за родитеље- на нивоу Установе не постоји у просторном и организационом смислу, као посебна делатност Установе, али функционише у стручном смислу, кроз подршку и саветодавни рад са родитељима, а обављају га стручни сарадници и васпитачи, свако у свом домену и тимски, када се за то укаже прилика.

4.2. Повезаност са локалном заједницом

Предшколско васпитање и образовање деце има посебан друштвени значај. Као део и битна институција друштва, предшколска установа остварује добру сарадњу са ужом и широм друштвеном средином.

Једно од основних начела рада предшколске установе је да она истовремено представља животну и васпитну средину. Зато су отвореност према окружењу и уважавање реалног контекста живота, услови квалитетног обављања делатности која јој је поверена уз залагање да се везе са окружењем појачају и продубе. Програми које Установа нуди имају ефекта на дечји развој у оној мери у којој су у њих укључени родитељи и локално окружење.

Веома важну улогу у стварању услова за успешно остваривање циљева и реализацију програма предшколске установе има локална заједница. Она може да помогне да се оствари већи обухват предшколске деце тако што ће обезбедити дворишта и игралишта, простор опремљен по стандардима, а Установа ће са своје стране да иницира низ активности, којима ће омогућити деци, која нису обухваћена предшколским васпитањем и образовањем да доживе део оног искуства које имају деца у вртићу.

Сарадници у непосредној реализацији програма васпитно-образовног рада су: *установе културе, васпитно-образовне установе, Полицијска управа, дечје организације и НВО, Здравствени центар, хуманитарне организације, Центар за социјални рад, Библиотека «Радоје Домановић», Општина Сурдулица, медији.*

Манифестаце и културна и јавна делатност

Манифестацијама и јавним иступањем и деловањем у друштвеном животу локалне заједнице, Предшколска установа афирмише дечји свет, дечје вештине, способности, умења, знања кроз различите продукте и креације: реч, слику, цртеж, покрет, рукотворине, песму, игру. Манифестације се плански и систематски организују и то:

На нивоу Установе: Дан установе, Дечја недеља, Завршна приредба предшколаца и друго.

На нивоу вртића: Ваширијада, Маскенбал, обележавање празника (Нова Година, Ускрс), обележавање значајних датума- Дан планете земље, Дан борбе против вршњачког насиља, Дан толеранције, Дан мајки, Светски дан књиге, Светски дан Рома, Светски дан здравља и др .

На нивоу васпитне групе: Крос, обележавање рођендана, обележавање важнијих датума.

На нивоу различитих удружења и организација: правилна исхрана, недеља здравих зуба, ликовни конкурси и друго.

На нивоу Града и округа: Песници за децу, деца за песнике, Сусрети деце Пчињског округа и друго.

Сарадња са културним и спортским институцијама

Сарадња са културним и спортским институцијама употпуњује друштвени контекст развоја деце. По традицији, наша установа планира и негује богату и разноврсну сарадња са значајним институцијама спорта и културе у граду.

Позоришне представе- Позориште као контекст одрастања је драгоцену полазиште васпитно-образовног утицаја на предшколском узрасту. У нашој установи се одувек негује дечје драмско изражавање и развија афинитет према позоришној уметности. Доживљај и контакт са уметношћу и културом позоришта деца имају одлазећи организовано на позоришне представе у Сурдуличком Културном центру и пратећи позоришне представе у вртићима, које за њих изводе путујућа професионална позоришта и позоришне трупе.

Једнодневни излети- се организују са циљем рекреације, јачање здравља, превенције негативних утицаја стила живота и срединских фактора, подстицања психофизичког развоја предшколске деце, развијања еколошке свести о свеопштој повезаности са природом, формирања позитивног става према различитости и неговања сарадничких односа и међусобне солидарности.

4.3. Рад са децом и породицама из осетљивих група

ПУ „Наша радост“ препознаје ИНКЛУЗИВНУ КУЛТУРУ као темељ развоја хуманог друштва и у том циљу уважава различитост, изједначавањем права све деце на образовање и васпитање, без обзира на национални, верски, полни, језички, социјални или други идентитет, различитост, као што је различитост за учење и социјализацију; организовање подршке различитостима, политика усмерена на укључивање СВЕ деце из локалне заједнице и пружање свих облика подршке који су у складу са различитостима деце и породица.

Програми инклузивног образовања имају за циљ да, у складу са законским и другим прописима као и на основу досадшњег искуства, дугорочно унапреде рад са децом са сметњама у развоју, инвалидитетом и децом из маргинализованих и осетљивих друштвених група и да им обезбеди једнако право на образовање и доступност образовања и васпитања, без дискриминације и издвајања.

- Индивидуални образовни планови - за децу која, по препоруци ИРК треба да раде по ИОП-у, стручни инклузивни тим за свако дете на основу педагошког профила

израђује ИОП који усваја Педагошки колегијум. Документација о ИОП-у је саставни део документовања васпитно-образовног рада.

- Рад са децом са сметњама у развоју – васпитач, лични пратиоц детета- пружа подршку васпитачима у раду са децом са сметњама у развоју, пружа подршку њиховим родитељима, а и самој деци у непосредном раду са њима.

- Рад са децом ромске националности- додатну подршку деци и родитељима ромске националности пружају васпитачи у сарадњи са стручним сарадницима.

4.4. Транзиција и континуитет

Преласци у нова окружења као што је нпр. полазак у јасле/вртић, прелазак из јаслица у вртић или из вртића у школу су осетљиви периоди транзиције у којима је континуитет посебно важан. Деци је потребно да прелазак у нову средину има ослонац у ономе што им је блиско и познато; да нову средину упознају са особом за коју су везана и у коју имају поверење, да се сусрећу са искуствима која су блиска њиховом породичном животу и култури, да су окружена познатим предметима, да им нови одрасли показују да су она важна и да им посвећују индивидуализовану и персонализовану пажњу, да имају прилику да изразе своја осећања и страхове и деле са другима своје искуство породичног живота у новој средини.

Транзиција- прелазак детета из јаслица у вртић и из вртића у школу је важан корак у животу детета и породице. Повезивање јаслица/ вртића и школе, медицинских сестара/ васпитача, родитеља и учитеља у циљу размене информација и упознавања са особљем школе и новим простором сматра се добрим начином припреме детета и породице.

5. ПРЕДШКОЛСКА УСТАНОВА КАО МЕСТО РЕФЛЕКСИВНЕ ПРАКСЕ

5.1. Заједница рефлексивне праксе: развој праксе, професионални развој и јавно деловање

5.1.1. Развој праксе и професионални развој

Развијање рефлексивне праксе је континуирани процес преиспитивања теоријских и властитих полазишта и сопствене праксе кроз односе сарадње, поверења и размене са колегама, породицом и децом; повезивањем са другим практичарима, истраживачима и стручњацима у покретању зајдничких истраживања о питањима која су релевантна за праксу предшколске установе и која су у функцији развијања програма, у складу са концепцијом Основа. Стручно усавршавање и професионално оснаживање васпитача, медицинских сестара-васпитача и стручних сарадника се заснива на наведеном полазишту.

На основу *Закона о основама система образовања и васпитања („Сл.гласник РС“, бр..88/2017, 27/2018, др.закони и 10/2019, 6/2020 и 129/2021)*, наставник, васпитач и стручни сарадник, са лиценцом и без лиценце, дужан је да се стално стручно усавршава ради успешнијег остваривања и унапређивања образовно-васпитног рада и стицања компетенција потребних за рад, у складу са општим принципима, као и за постизање циљева образовања и стандарда постигнућа.

Стручно усавршавање васпитно-образовног кадра остварује се кроз разноврсне облике и активности, како на нивоу, тако и ван Установе и у складу је са:

✓ **Личним плановима професионалног развоја запослених**

Медицинске сестре- васпитачи, васпитачи и стручни сарадници израђују Лични план професионалног развоја који садржи: опште податке о запосленом, планиране облике стручног усавршавања у Установи и ван ње, време остваривања. За израду овог плана, потребно је сагледати сопствене компетенције, потребе, интересовања и реалне могућности. Лични план професионалног развоја чува се у портфолију професионалног развоја.

✓ **Резултатима самовредновања установе**

Резултати самовредновања у претходном периоду упућују на то да је потребно континуирано и плански радити оснаживању васпитног особља за критичко преиспитивање праксе кроз заједничка истраживања и процес рефлексije. Установа треба да буде место заједничког учења са колегама, критичког преиспитивања и вредновања праксе вртића који се одвијају у планирано време- место континуираних промена, учења и развоја.

✓ **Приоритетима Развојног плана Установе;**

У Развојном плану установе су дефинисани приоритети:

- Физичка средина подстиче учење и развој деце;
- Планирање и програмирање васпитно-образовног рада је у функцији подршке децјем учењу и развоју;
- Установа је сигурна и безбедна средина;
- У установи се уважава различитост, поштују права и потребе деце и породице;
- Установа сарађује са породицом и локалном заједницом;
- Јачање колективног духа и тимског рада;
- Унапређивање отворене комуникације;
- Унапредити професионални однос према послу.

✓ **Приоритетним областима стручног усавршавања важним за развој образовања и васпитања, које доноси министар**

Министар одређује приоритетне теме стручног усавршавања сваке друге године. Теме стручног усавршавања и професионалног развоја у складу су са савременим токовима васпитно-образовног система, савременом концепцијом предшколског васпитања и образовања, развојним циљевима и задацима, резултатима самовредновања, као и са потребама запослених. Посебан акценат је на оснаживању васпитног особља за имплементацију нових Основа програма „Године узлета“.

СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНОГ КАДРА НА НИВОУ УСТАНОВЕ

Стручно усавршавање васпитно-образовног кадра на нивоу Установе дефинисано је *Правилником о вредновању сталног стручног усавршавања васпитача и стручних сарадника у оквиру 40 –часовне радне недеље у Предшколској установи „Наша радост“ у Сурдулици*. Овим Правилником одређени су облици стручног усавршавања које предузима Установа у оквиру својих развојних активности.

Медицинске сестре- васпитачи, васпитачи и стручни сарадници, имају право и дужност да учествују у остваривању различитих облика стручног усавршавања и остваре најмање 40 сата стручног усавршавања на нивоу Установе. Обавезни су да остваре најмање по један облик стручног усавршавања самостално као реализатори, односно презентатори.

Облици стручног усавршавања **на нивоу Установе** су:

- индивидуалне активности медицинских сестара- васпитача, васпитача и стручних сарадника (извођење угледних активности- радионица);
- активности на нивоу стручних органа (Васпитно - образовно веће, Стручни актив васпитача вртићких група, Стручни актив медицинских сестара-васпитача, Стручни актив васпитача припремног предшколског програма, Тим за самовредновање...);
- учешће у пројектима, истраживањима, активностима које организују друге институције;
- менторство.

СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНОГ КАДРА ВАН УСТАНОВЕ

Стручно усавршавање васпитно-образовног кадра ван установе оствариваће се учешћем у програмима стручног усавршавања који се остварују извођењем:

ПРОГРАМА ОБУКЕ –АКРЕДИТОВАНИХ СЕМИНАРА

СТРУЧНИХ СКУПОВА:

- Стручних конференција медицинских сестара предшколских установа Србије (јесењих, пролећних и окружних) које организује Удружење медицинских сестара предшколских установа Србије;
- Стручних конференција васпитача (јесењих, пролећних, окружних и међународних) које организује Савез удружења васпитача Србије;
- Стручних сусрета стручних сарадника и сарадника предшколских установа Србије које организује Удружење стручних сарадника и сарадника Србије;
- Конференција;
- Саветовања;
- Симпозијума;
- Округлих столова;
- Трибина;
- Вебинара.

ЛЕТЊИХ И ЗИМСКИХ ШКОЛА СТРУЧНИХ И СТУДИЈСКИХ ПУТОВАЊА И ПРОЈЕКТА МОБИЛНОСТИ МЕНТОРСТВА У ОКВИРУ СТУДЕНТСКЕ ПРАКСЕ

Васпитачи, медицинске сестре васпитачи могу учествовати и у:

- АКТИВНОСТИМА КОЈЕ ПРЕДУЗИМА МИНИСТАРСТВО надлежно за послове образовања, Завод за унапређивање образовања и васпитања, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Центри за стручно усавршавање;
- АКТИВНОСТИМА КОЈЕ СЕ ОРГАНИЗУЈУ НА МЕЂУНАРОДНОМ НИВОУ у области образовања и васпитања, односно учешћем на међународним семинарима, програмима обука и стручним скуповима везаним за образовање и васпитање;
- АКТИВНОСТИМА КОЈЕ ПРЕДУЗИМА ВАСПИТАЧ И СТУЧНИ САРАДНИК у складу са личним планом професионалног развоја а за које има право на плаћено одсуство од 3 дана (24 сата);
- АКТИВНОСТИМА КОЈЕ ОСТВАРУЈУ ВИСОКОШКОЛСКЕ УСТАНОВЕ на основу програма у оквиру целоживотног учења.

Медицинска сестра- васпитач, васпитач и стручни сарадник за учешће у акредитованим програмима обука и стручним скуповима добија уверење са одређеним бројем бодова а дужан је да у току пет година оствари најмање 100 бодова из различитих облика стручног усавршавања, од чега најмање 80 бодова из одобрених програма стручног усавршавања. На крају сваке радне године Установа издаје потврду о оствареним бодовима у петогодишњем периоду.

Праћење остваривања стручног усавршавања

Запослени се стручно усавршавају у складу са Годишњим планом стручног усавршавања. Установа води евиденцију о сталном стручном усавршавању васпитача, медицинских сестара-васпитача и стручних сарадника.

Директор обезбеђује услове да се запослени усавршавају и подстиче њихов професионални развој.

Тим за професионални развој прати и вреднује реализацију Плана стручног усавршавања и унапређивања васпитно-образовног рада, примену знања стечених на обукама/ семинарима којима се оснажују компетенције васпитача и документовање наведеног. Тим води евиденцију о сталном стручном усавршавању васпитача, медицинских сестара-васпитача и стручних сарадника. Установа на крају радне године, свим васпитачима, медицинским сестрама-васпитачима и стручним сарадницима, издаје потврду о оствареним бодовима.

Васпитачи, медицинске сестре-васпитачи и стручни сарадници воде евиденцију о стручном усавршавању:

- а) лични план професионалног развоја,
- б) радна биографија,
- в) извештај о стручном усавршавању и напредовању,
- г) записник са службеног састанка.

Запослени у одређеном облику чува најважније примере из своје праксе- има портфолио професионалног развоја.

Директор планира лични професионални развој на основу самовреденовања свог рада и спољашњег вредновања.

5.1.2. Јавно деловање

Предшколска установа заступа интересе деце, представља и промовише свој рад, како на нивоу града тако и шире. Кроз разновсне садржаје промовишу се различити модели, облици рада и услуга које Установа пружа, као и планови за даљи развој и напредовање. Континуирано и систематски се остварују садржаји у оквиру јавног деловања:

- Ажурирање интернет сајта Установе;
- Промоција рада Установе путем средстава јавног информисања/ учешће у радио и тв емисијама/ сарадња са штампаним медијима;
- Учешће у културном-јавном животу општине Сурдулица;
- Промоција рада Установе на интернет порталима Општине;
- Израда промотивног материјала;
- Учешће на стручним сусретима васпитача, мед.сестара-васпитача, мед. сестара на пзз, стручних сарадника и директора Установе на републичком и међународном нивоу (приказ радова-примера квалитетне праксе);
- Учешће на изложбама, ликовним конкурсима на градском, регионалном, републичком и међународном нивоу;
- Сарадња и размена примера добре праксе у оквиру Пчињског и Јабланичког округа;

- Организовање предавања, трибина, радионица за родитеље/из домена делатности Установе;
 - Израда лифлета и других облика штампаног материјала;
 - Организовање информативних и едукативних родитељских састанака;
 - Презентација рада Установе путем паноа за родитеље;
- Јавно деловање- промоција и представљање рада Установе треба да допринесе и буде корак ближе остваривању приоритетног циља- обезбеђивању веће доступности квалитетног предшколског васпитања и образовања.

5.2. Праћење и вредновање остваривања предшколског програма

Праћење и вредновање остваривања Предшколског програма Установе одвија се у складу са Општим основама предшколског програма.

Праћење остваривања предшколског програма реализује се на више нивоа (на нивоу групе, вртића- тимова и актива, Установе, општине, Министарства) и кроз различите технике и облике рада:

5.2.1. Праћење на нивоу групе

Праћење на нивоу групе обухвата:

1. Праћење учења и развоја детета и
2. Праћење како се развија програм.

Праћење и вредновање се остварује КРОЗ ДОКУМЕНТОВАЊЕ.

1. Процес учења и развоја детета прати се и документује кроз дечији портфолио. Кроз портфолио се документује напредовање детета којим се истиче шта су јаке стране детета; дечија перспектива ситуација, активности и догађаја; начини пружања подршке детету, нарочито када су у питању деца из осетљивих група. Сврха праћења детета није процењивање његових могућности и постигнућа, него потпуније разумевање дететовог развоја и учења и на основу тога пружање сталне подршке добробити детета.

Његова функција је:

- да се представи богатство и различитост дечијих идеја и начин на који деца виде и разумеју себе и свет око себе и своје учешће у дечијем вртићу;
- да деца развијају самопоуздање, осећају се прихваћено, уважено и подстакнуто да даље истражују, када виде да се документује и показује оно што они испробавају, стварају и оно о чему размишљају;
- да пружа могућност да се кроз документоване ситуације дете враћа различитим ситуацијама учења, да их поново тумачи и да слуша запажања других;
- да васпитач прати и истражује начине на које подржава учење деце и њихово учешће у развијању програма;
- да се остварује сарадња са породицом кроз грађење поверења, дијалог и заједничко учешће.

За документовање кроз индивидуални портфолио могу се користити: различите скале и друге технике посматрања и праћења, групне и индивидуалне приче за учење; продукти и искази детета настали у консултовању са децом; продукти детета настали у игри и у оквиру теме/пројекта; фотографије, видео и аудио записи настали у различитим ситуацијама који су детету посебно важни.

2. Развијање програма кроз теме/пројекте се документује кроз тематски/пројектни портфолио који садржи план развијања теме/пројекта и причу о теми/пројекту.

Сврха праћења развијања програма је континуирано грађење квалитета програма предшколског васпитања и образовања.

Његова функција је:

- да васпитач критички преиспитује усклађеност програма са концепцијом Основа програма и принципима датим у Основама;
- да васпитач развија рефлексивни приступ пракси самостално и у сарадњи са колегама кроз преиспитивање односа између уверења и намера наспрам праксе;
- да васпитач континуирано преиспитује стратегије које користи у развијању реалног програма кроз димензије властитих поступака, организације физичке и социјалне средине, начине учешћа деце;
- да обезбеди континуитет у развијању програма кроз стално повезивање дечијих искустава и сазнања као и поступака и увида васпитача;
- да промовише програм и омогућава професионалној и друштвеној заједници да се потпуније упозна са програмом вртића и тиме их подстакне на допринос и учешће.

Током развијања теме/ пројекта, васпитач:

- израђује са децом почетне и процесне паное;
- документује фотографијама или забелешкама промене у физичкој средини током развијања теме/пројекта, поједине активности деце у оквиру теме/пројекта, ситуације у којима се деца посвећено нечим баве, ситуације заједничког учешћа, места у заједници на којима су деца учила, дечије продукте;
- могући су и други начини документовања као што је заједничко прављење сликовница, видео клипова, брошура, постера, инсталација у простору;
- користећи прикупљену документацију током процеса развијања теме/пројекта, васпитач прави причу са пратећим фотографијама којом документује реализовану тему/пројекат. Учешће деце, породице и других учесника у праћењу програма.

Васпитач у сарадњи са различитим учесницима у програму документује ситуације које они виде као важне, чиме обезбеђује вишеперспективност у развијању програма, боље разумевање и ослањање на идеје и интересовања деце и других и уважавање деце, показивањем да њихове идеје и допринос сматра вредним и важним. Документација је доступна и чини основ за дијалог.

Вредновање квалитета реалног програма

Стручни сарадници и васпитачи заједно преиспитују квалитет програма кроз вредновање реалног програма у његовим носећим димензијама: средина за учење; квалитет односа; заједничко учешће; подршка диспозицијама за учење; инклузија; различитости и демократске вредности; сарадња са породицом и локалном заједницом. Оваква врста самовредновања не служи за процену рада васпитача и стручних сарадника већ су подаци добијени на овај начин основ за заједничко промишљање и промене праксе.

5.2.2. Праћење и вредновање на нивоу вртића обухвата:

Праћење и вредновање на нивоу вртића обухвата:

- Праћење кроз евиденцију- записнике и извештаје главних васпитача-руководилаца вртића.
- Праћење кроз евиденцију- записнике и извештаје председника актива, тимова, педагошког колегијума и Васпитно-образовног већа.

Стручни органи- Васпитно-образовно веће, Педагошки колегијум, стручни активи васпитача и медицинских сестара- васпитача, Актив за развојно планирање и други

активи и тимови старају се о обезбеђивању и унапређивању квалитета васпитно-образовног рада установе; прате остваривање предшколског програма; старају се о остваривању циљева; развоја компетенција; вреднују резултате рада васпитача и стручних сарадника и решавају друга стручна питања васпитно- образовног рада. Евиденција рада наведених стручних органа, кроз записнике и извештаје, је основ за праћење остваривања постављених циљева, задатака и садржаја.

Евалуација планираних програмских циљева, задатака и садржаја заснована је на посматрању, евидентирању, извештавању и информисању, који су у функцији преиспитивања васпитне праксе- реалног програма у односу на постављене циљеве у Основама програма „Године узлета“.

Директор образује стручна тела и тимове, усмерава и усклађује рад стручних органа у установи.

5.2.3. Праћење и вредновање на нивоу Установе:

Праћење и вредновање на нивоу Установе обухвата:

- Разматрање и усвајање ДОКУМЕНАТА Установе- Развојног плана, Предшколског програма, Годишњег плана рада, Плана стручног усавршавања, Плана самовредновања, Извештаја о остваривању развојног плана на годишњем нивоу, Извештаја о раду Установе, Извештаја о стручном усавршавању и Извештаја о самовредновању- на стручним, саветодавним и руководећим органима у Установи.

- Примену инструмената за самовредновање и вредновање рада- упитника, протокола, графикана, анализа, приказа и увид у записнике са састанака стручних органа.

Евалуација остварености Предшколског програма врши се на нивоу Установе кроз: Годишњи извештај о васпитно-образовном раду Установе, Годишњи извештај о реализацији Развојног плана Установе, Годишњи извештај о самовредновању Установе. Затим, на нивоу реализације појединих редовних и различитих програма и манифестација које се реализују у Установи.

Евалуација остварености Предшколског програма се реализује применом инструмената за самовредновање и вредновање рада у одговарајућим приоритетним областима. Користе се Записници са Стручних актива, Педагошког колегијума и Васпитно-образовног већа и видео записи са презентација примера добре праксе. Од инструмената се користе упитници, протоколи, графикони, анализе, прикази и сл.

Најдетаљније сумирани резултати евалуације су систематизовани у Годишњем извештају Установе о реализацији васпитно-образовног рада, Извештају о реализацији Развојног плана и Годишњем извештају о самовредновању рада Установе.

Документа Установе разматрају се и усвајају на Васпитно-образовном већу. Чланови су у прилици да прате и вреднују реализацију постављених циљева, задатака и садржаја рада Установе.

Савет родитеља прати остваривање постављених циљева, задатака и садржаја разматрањем предлога Предшколског програма, Развојног плана и Годишњег плана рада; разматрањем извештаја о остваривању програма васпитања и образовања, Развојног плана и Годишњег плана рада, спољашњем вредновању, самовредновању; разматрањем и праћењем услова за рад установе, услова за учење и развој, безбедност и заштиту деце.

Управни одбор Установе разматра поштовање општих принципа, остваривање циљева васпитања и предузима мере за побољшање услова и остваривање васпитно образовног рада; доноси Предшколски програм, Развојни план, Годишњи план рада, План стручног усавршавања и усваја извештаје о њиховом остваривању, вредновању и самовредновању.

Директор организује и врши инструктивно-педагошки увид и прати квалитет васпитно-образовног рада и предузима мере за унапређивање и усавршавање рада васпитача и стручних сарадника

5.2.4. Праћење и вредновање ван Установе:

Праћење и вредновање ван Установе обухвата:

- Разматрање и усвајање ДОКУМЕНАТА Установе- Развојног плана, Предшколског програма, Годишњег плана рада, Плана стручног усавршавања, Плана самовредновања, Извештаја о раду Установе, Извештаја о стручном усавршавању и Извештаја о самовредновању- на нивоу града и надлежног Министарства.
- Стручно-педагошки надзор

Документа Установе се разматрају и усвајају на нивоу локалне самоуправе- Општинском већу и Скупштини општине као и на нивоу надлежног министарства- Школске управе Лесковац, што говори о томе да се праћењем и вредновањем рада Установе баве надлежни органи који се уједно и старају о обезбеђивњу и унапређивању услова за развој васпитања и образовања и унапређивању квалитета.

5.2.5. Самовредновање

Вредновање квалитета рада установа врши се кроз самовредновање и спољашње вредновање. Спољашње вредновање обавља тим просветних саветника- спољашњих евалуатора Министарства просвете, науке и технолошког развоја. Самовредновање је континуирани процес преиспитивања постојеће праксе који се спроводи систематски и транспарентно унутар установе од стране запослених и служи за унапређивање рада запослених и развој установе у циљу остваривања добробити.

Самовредновањем Установа оцењује квалитет програма васпитања и образовања и његово остваривање, све облике и начин остваривања васпитно-образовног рада, стручно усавршавање и професионални развој, услове у којима се остварује васпитање и образовање, задовољство деце и родитеља, односно других законских заступника.

Самовредновање се обавља према Плану самовредновања кроз четири области квалитета: Васпитно-образовни рад, Подршка деци и породици, Професионална заједница учења и Управљање и организација. Спроводи се сваке године по појединим областима квалитета а сваке пете године - у целини. Избором кључне области креира се Годишњи план самовредновања.

Годишњи план самовредновања је саставни део Годишњег плана рада установе. Доноси на основу процене стања у установи и њиме се утврђују предмет самовредновања, предвиђене активности, временска динамика, носиоци, извори доказа (инструменти и технике самовредновања), очекивани исходи (примери доказа остварености показатеља).

Циљ самовредновања је обезбеђивање квалитета рада у предшколској установи. Поступком самовредновања се кроз вредновање сопствене праксе и сопственог рада, одређују развојни приоритети и циљеви. Самовредновање треба да буде позитиван процес и да доноси позитивне ефекте кроз подстицање добре праксе, помагање запосленима да препознају сопствене вештине и стручност и омогућавање заједничког учења и професионалног развоја. Оно укључује и захтева критички приступ према пракси и отвореност за преиспитивање и промену.

У оквиру процеса самовредновања спроводи се континуирано информисање интересних група- стручних актива и тимова о резултатима самовредновања, формира се

обједињена база података за самовредновање на основу израђеног инструмента, израђује извештај, прати остваривање предложених мера за унапређење квалитета рада на нивоу свих вртића и установе, израђује извештај о процесу праћења квалитета рада, врши евалуација спроведених мера за унапређење квалитета рада на основу извештаја, одвија континуирана сарадња Тима за самовредновање на нивоу Установе и подтимова за самовредновање на нивоу вртића, врши евалуација Акционог плана тима за самовредновање и израђује Акциони план Тима за самовредновање за наредну годину, врши избор области самовредновања и израђује План самовредновања.

У самовредновању учествују сви запослени у Установи, стручни органи, Савет родитеља, васпитачи, стручни сарадници, директор и Управни одбор. Самовредновање спроводи Тим за самовредновање кога чине представници стручних органа, Савета родитеља и Управног одбора. Директор именује чланове тима на период од годину дана. Радом Тима за самовредновање руководи председник тима који се бира из редова чланова тима. Стручну подршку подтимовима пружа педагошка служба. Директор учествује у раду али није члан Тима. Активности тима, динамика и носиоци реализације дефинисани су Акционим планом рада Тима за самовредновање.

Методологија самовредновања се спроводи се на основу „Правилника о вредновању квалитета рада установа” („Службени гласник РС“, бр.72/09, бр. 52/2011, бр. 10/2019); и „Правилника о стандардима квалитета рада предшколске установе“ („Службени гласник РС“ -Просветни гласник, бр. 14/2018 од 02.08.2018.) године издатим од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја.

Тим за самовредновање прикупља, анализира и обрађује податке који се односе на предмет самовредновања и врши процену квалитета предмета самовредновања на основу обрађених података.

Циљ рада Тима за самовредновање је преиспитивање праксе, рефлексације искустава и откривање фактора који поспешују унапређивање професионалног рада свих запослених у Установи. На овај начин се, из улоге рефлексивног практичара сагледава пракса, детаљније упознаје како на различите начине, у конкретним условима, могу да се разматрају индикатори и на основу тога промишља о акцијама које ће унапредити рад.

Тим за самовредновање доставља директору Извештај о самовредновању квалитета рада установе а директор исти подноси Васпитно-образовном већу, Управном одбору и надлежној Школској управи. Извештај о самовредновању садржи опис и процену остварености стандарда и показатеља квалитета рада установе, предлог мера за унапређивање рада установе и начине праћења остваривања предложених мера.

6. ЗАКЉУЧНЕ КОНСТАТАЦИЈЕ

Предшколским програмом дефинисана је пракса предшколске установе којом се стварају услови за реализацију квалитетног програма васпитно-образовног рада са децом предшколског узраста. Предшколски програм служи као оријентир на основу којег Установа израђује Годишњи план рада и Развојни план установе.

Полазишта Предшколског програма садржана су у концепцији Основа програма којом се одређује пракса предшколске установе и димензије програма предшколског васпитања и образовања кроз: теоријско-вредносна полазишта, циљеве и разумевање контекстуалне природе васпитно-образовног програма.

Доношењем Предшколског програма Предшколске установе „Наша радост“ Сурдулица, Одлуком Управног одбора ПУ „Наша радост“ _____ престаје да важи Предшколски програм Предшколске установе „Наша радост“ Сурдулица бр.350-01/14 од 11.09.2014.године.

Директор Предшколске установе
Стошић Сузана

ПРЕДСЕДНИК УПРАВНОГ ОДБОРА
Оливера Ристић
